Tweemaandelijks tijdschrift
over alternatieve communicatie en Esperanto

30ste jaargang 1999/2 (176)
maart-april

HORIZON taal

Tolk en kwaliteit

Conversatiedagen in Antwerpen
Snelcursus in Leuven

ISSN 0772-540 X Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

In dit nummer

HORIZONTAAL, Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w., 30ste jaargang.

Redactie en administratie: Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00, fax: (03) 233 54 33, E-adres: horizontaal@fel.agoranet.be, infopagina's: http://esperanto.agoranet.be/fel/nl.

Abonnementen: 600,– BEF / 33,– NLG (± 15 EUR)
Rekeningen: t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen: KBC 402-5510531-55 of ASLK 001-2376527-06; t.n.v. Libroservo Esperanto Nederland, Haarlem: postgiro rek.: 111 278

Redactie: Guido Van Damme, Ivo Durwael, Eddy Raats, Jo Haazen
Medewerkers: Paul Peeraerts, Jean Pierre VandenDaele, Jorg De Mulder, Emile Van Damme, Raymond Wylleman, Marc Cuffez, Chris Declerck, e.a.

Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.

HORIZONTAAL verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Documentatiecentrum

Het Documentatiecentrum van de Vlaamse Esperantobond omvat een bibliotheek met meer dan 1600 titels en 87 tijdschriften over Esperanto, taalproblemen, Esperantologie en Interlinguïstiek. Het beschikt tevens over een eigen WEB-site waarop actuele informatie geregeld wordt aangepast en een INTERNET-aansluiting voor internationale raadplegingen. U kan er terecht alle werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur.

Esperanto op de radio

Er zijn regelmatige radiouitzendingen in het Esperanto. Sommige zijn gewoon via de middengolf te ontvangen, enkele gaan er via de satteliet (Eutelsat II of Astra), voor de meeste heb je echter een kortegolfontvanger nodig. Enkele programma's zijn ook via INTERNET (I) te beluisteren. (Zie ook p. 15)

Station	Dag	Uur	kHz	meter
Havana	zo	*19.30-20.00*	13715	21,87
		22.00-22.30	13715	21,87
Peking	D*	*20.00-20.27*	7405	40,50
			9965	30,11
Rome (I)	za	*20.00-20.20*	5970	50,25
			7120	42,13

via Eutelsat (13° oost) 11446 MHz

Tallinn	via internet: www er.ee/tallinn			
Warschau	D*	06.30-06.59 (Eutelsat)		
		15.30-15.55	7305	41,18
		20.00-20.25	7205	41,63
		22.30-22.55	6035	49,71
			7270	41,26
			7330	40,93

(Alle progamma's van radio Warschau worden uitgezonden via Eutelsat II behalve dat om 22.30 (13° oost) 11476 MHz. De nieuwsberichten (4 min.) zijn via INTERNET (www urn.org/stations/poland.html) audio te beluisteren. De uitzendingen via satelliet sluiten af met muziek en duren 4 minuten langer.

Vatikaan	zo en feestdagen	21.20-21.29	1530	196
			5882	51,00
	wo en do	21.20-21.29	1611	186
			7250	41,38
			9645	31,10
Wenen	*zo*	*04.05-04.29*	*6155*	*48,74*
		16.05-16.29	6155	48,74
	ma	01.05-01.29 (ASTRA)		

Alle programma's van radio Wenen zijn ook digitaal te beluisteren via de ASTRA satelliet (19,2° oost) 11141,25 en 12692 MHz.

* D = dagelijks
De tijdsaanduiding in cursief zijn volgens UT, de andere volgens MET.

Tolk is een vrij beroep; iedereen kan zich zo noemen. Tot op heden bestaat er geen formele toetsing en erkenning.[1] In Nederland en elders in Europa vindt reeds geruime tijd een discussie plaats over de vraag naar "hoe" de kwaliteit van de tolken te waarborgen. Door het wegvallen van de grenzen, intensief internationaal verkeer en – niet in de laatste plaats – de toenemende stroom van asielzoekers is die vraag uiterst actueel. Analoog daaraan is door de jaren heen het aantal geleverde tolk- (en vertaal)diensten en het talenassortiment sterk gegroeid. Lang niet altijd zijn hiervoor professioneel opgeleide tolken en vertalers beschikbaar. In de praktijk betekent dit dat noodzakelijkerwijs een beroep gedaan moet worden op mensen die geen (professionele) opleiding en vorming genoten hebben. Voor de afnemers van tolkdiensten is het buitengewoon moeilijk om te bepalen of een tolk over voldoende niveau, integriteit en deskundigheid beschikt om de opgedragen werkzaamheden naar behoren te kunnen verrichten. Vaak kan alleen het niveau van het Nederlands beoordeeld worden. Of de tolk ook daadwerkelijk tolkt, is niet met zekerheid te zeggen. Ook in het recent verschenen rapport (maart 1998) van het Ministerie van Justitie[2] "Met recht tolken en vertalen" staat de vraag hoe kwaliteit en integriteit te waarborgen, centraal.

De toenemende vraag zet grote druk op de capaciteit aan beschikbare èn deskundige tolkdiensten. De gevolgen van het ontbreken van een erkend en gewaarborgd niveau van professionaliteit zijn velerlei: slechte en inefficiënte dienstverlening, claims, (communicatieve) onduidelijkheid, dubbel werk, onzorgvuldigheid en niet te vergeten... irritatie, onzorgvuldig handelen, menselijk leed enz.

Langzamerhand lijkt het meer dan wenselijk om structureel aandacht te schenken aan de vraag hoe een bepaald niveau van professionele tolkdienstverlening in deze – vaak moeilijke en onbeheersbare – situatie gewaarborgd kan worden. In eerste instantie richt de aandacht zich op de basistolk. In de praktijk gaat het om gesprekken die o.a. plaatsvinden bij gezondheidszorg, rechtshulp, bedrijfsleven, overheidsdiensten en rechtbanken. Een aantal instituten uit het veld heeft daartoe begin 1998 een initiatiefgroep in het leven geroepen. [...] In deze initiatiefgroep wordt gesproken over de vraag wat belangrijke uitgangspunten zijn die kunnen leiden tot het waarborgen van een bepaald (afgesproken) niveau van kwaliteit. Gedacht wordt in de richting van persoonsgebonden certificatie. In dit artikel staat de vraag centraal wat verstaan moet worden onder de kwaliteit van een dienst en wat het betekent deze uit te werken in de vorm van een certificaat.

Tolk en kwaliteit

De kwaliteit van een dienst[3]

Zolang er sprake is van een fysiek produkt (een blik soep, een auto of een strijkijzer) valt er met een beetje moeite nog wel te zeggen aan welke kwaliteitscriteria dit moet beantwoorden en welk zorgsysteem dat vraagt. Bij het vervaardigen van een produkt kunnen alle stappen die nodig zijn om dat produkt te maken, van te voren worden benoemd. Bovendien kan tijdens en na de produktie op verschillende manieren gemeten worden of het produkt ook beantwoordt aan de gestelde normen en eisen. Moeilijker

wordt het als het denken over kwaliteit toegepast wordt op iets immaterieels, iets niet tastbaars, kortom: op een dienst. Bij het leveren van een dienst ontstaat er geen produkt. Gangbaar is om een onderscheid aan te brengen tussen "routine" en "unieke" diensten. In het eerste geval moet gedacht worden aan b.v. het gebruik van een geldautomaat of het telefonisch opvragen van de juiste tijd. Bij "unieke" diensten kan gedacht worden

aan een hypotheekaanvraag, het regelen van een reis of het geven van een studieadvies.

Tolkdiensten zijn op grond van dit onderscheid te benoemen als "unieke" diensten. Een dergelijke dienst kan – in beginsel – alleen geleverd worden in aanwezigheid (fysiek of telefonisch) van de betrokken partijen. Als het gesprek voorbij is, is de dienst geleverd en blijft er niets over; er is geen "produkt". Wil een instantie of organisatie opnieuw een gesprek, dan wordt er weer een nieuwe, unieke dienst geleverd. Uniek omdat van te voren niet te voorspellen is hoe het gesprek zal verlopen. Dit heeft allemaal te maken met het karakter van de dienst; de interactie tussen de betrokken partijen. Het leveren van een dienst is daardoor slechts op hoofdlijnen vast te leggen; hoe de partijen tijdens het gesprek met elkaar communiceren en wat de kwaliteit daarvan is, zijn allemaal vragen waarop – ook na afloop – geen eenduidig antwoord te geven is.

Het ontwikkelen van een zorgsysteem dat zich juist richt op het bewaken en waarborgen van de kwaliteit van een tolkdienst, is niet louter te vangen in een

set regels. Onvoorspelbare processen laten zich niet vangen, maar worden door de partijen samen gemaakt in interactie met elkaar. Hierdoor is elke tolkdienst uniek. Door de eigen aard van het tolken, komt de aandacht voor het waarborgen van kwaliteit in eerste instantie niet te liggen bij het produkt, de organisatie, of het proces. Juist door het unieke karakter, door de onaantastbaarheid, door de steeds weer nieuwe situaties, komt de vraag naar "hoe" de kwaliteit te waarborgen, primair bij de tolk te liggen.

Een certificatiesysteem

Kwaliteit dient dus gewaarborgd te zijn in de persoon van de tolk zelf. Hij of zij moet zodanig opgeleid en toegerust zijn-dat op een professionele wijze en met een hoge mate van waarschijnlijkheid kwaliteit geleverd wordt. Tegelijkertijd dient op een onafhankelijke manier vastgesteld te kunnen worden dat aan die voorwaarden voor kwaliteit is voldaan. Niet alleen betekent dit bijvoorbeeld zorgvuldig opleiden en begeleiden, maar ook aantonen dat er voldoende routine blijft in het tolken zelf. Een dergelijke benadering vraagt om een passende set van normen en eisen op verschillende terreinen.

Een tolk die aantoonbaar aan deze normen en eisen beantwoordt, ontvangt vervolgens een persoonsgebonden "diploma". Gangbaar is om dit "persoonsgebonden certificatie" te noemen. Onder certificatie wordt verstaan: het door middel van (erkende) opleidingen behalen van een samenhangend geheel van getuigschriften welke recht geven op het behalen van een aan de persoon gebonden certificaat. Essentieel aan dit certificaat – naast de formele erkenning van een bepaalde kwalificering – is de beperkte geldigheid ervan. Dit betekent dat een eenmaal gecertificeerde gesprekstolk "doorlopend" zijn of haar persoonlijke kwaliteiten en deskundigheid op een bepaald niveau zal moeten houden. Een dergelijk certificaat krijgt daarmee het karakter van een "vliegbrevet" en niet van een "zwemdiploma".

Tolken die het proces van certificering wensen te doorlopen, dienen om te beginnen aan bepaalde ingangseisen te voldoen. Dit kan o.a. blijken uit een bepaalde basisopleiding. Daarnaast kan gelet worden op zaken als werk – c.q. tolkervaring. Overwogen kan worden om deze gewenste basisopleiding met reeds bestaand reguliere opleidingsinstituten vorm te geven. Belangrijk is aandacht te besteden aan de toegankelijkheid van deze opleidingen. Het volgen van een ba-

sisopleiding is geen vrijblijvende aangelegenheid; een tolk die zich hiervoor aanmeldt, dient binnen een afgesproken periode deze opleiding met succes af te ronden.

Om de kwaliteit te waarborgen en elke vorm van afhankelijkheid te vermijden, lijkt het wenselijk om – analoog aan andere maatschappelijke sectoren – te komen tot de oprichting van een onafhankelijk certificatie-instituut. Taak van dit instituut is om te toetsen of de tolkdienst die een tolk aflevert aan bepaalde normen en eisen voldoet. Vanzelfsprekend komt ook de registratie van gecertificeerde gesprekstolken bij dit instituut te liggen. Voor kandidaten moet het mogelijk worden gemaakt om zich door middel van scholing systematisch te bekwamen ten einde het niveau te halen dat voor certificatie nodig is. Doorlopende deskundigheidsbevordering en in het verlengde daarvan het vormingsvraagstuk[4] liggen bij de opleidingverstrekkende instanties. Ook zij zullen aantoonbaar kwaliteit moeten blijven leveren.

Normen

Kern van een persoonsgebonden certificeringssysteem is het toetsen aan de hand van bindende en algemeen geaccepteerde normen. Voor het toetsen van gesprekstolken kan o.a. gedacht worden aan:

* taalkennis en vaardigheid: kennis van bron- en doeltaal[5] en – indien relevant – kennis van veldgebonden jargon;
* tolkvaardigheid en -techniek w.o. tekstanalyse, helderheid en structurering van het tolken e.d.;
* ethisch c.q. moreel gedrag w.o. zuiverheid van interpreteren en "vertalen" maar ook het eigen sociale handelen;
* sociale en interculturele kennis en vaardigheden [...] en het op grond hiervan bewust kunnen interpreteren en hanteren van cultuurverschillen;
* tolkhouding w.o. het vermogen te kunnen luisteren, het zorgvuldig omgaan met de eigen positie in een gesprek en assertiviteit.

In de loop van het op te starten proces, wat op termijn dient te leiden tot een systeem van certificatie, dienen hier voorgestelde normen verder uitgewerkt en genuanceerd te worden. Belangrijk daarbij is dat er toetsbare normen ontstaan. Het lijkt wenselijk om [...] te kijken naar organisaties en maatschappelijke sectoren die reeds ervaring hebben met het opzetten van dergelijk systeem van certificatie. [...] In Engeland en Zweden zijn dergelijke systemen voor tolkdiensten (*community interpreters*) reeds ontwikkeld.

[...] Het opzetten en in de lucht houden van dergelijk systeem vraagt een goede organisatie. Direct in het verlengde daarvan ligt de vraag onder welke voorwaarden en aan de hand van welke stappen een dergelijk traject ingezet en met succes afgerond kan worden. Als hoofddoel wordt daarbij gezien het komen tot acceptatie en realisatie van het "beroep" van gecertificeerde gesprekstolk.

Jan Jonker,
coördinator initiatiefgroep

Noten van de redactie:

1. Het betreft hier de situatie in Nederland. De toestand in Vlaanderen is vergelijkbaar. Zo biedt het Hoger Instituut voor Vertaler/Tolk in Antwerpen slechts zeven tolktalen aan. Vertolking voor alle andere talen gebeurt dus noodzakelijk niet altijd door gevormde tolken.
2. Het betreft hier uiteraard het Ministerie van Justitie van Nederland.
3. Hier werd een hoofdstuk over kwaliteitszorg in het algemeen achterwege gelaten, omdat het niet echt past in de optiek van ons tijdschrift.
4. In de oorspronkelijke tekst stond "borgingsvraagstuk", omdat wij die term niet echt begrijpen en "vormingsvraagstuk" beter in de context lijkt te passen, vermoeden wij een zetfout en hebben wij ervoor geopteerd het woord te wijzigen.
5. In de oorspronkelijke tekst wordt hier eigen taal en het Nederlands genoemd. Klaarblijkelijk heeft de auteur een zeer specifieke situatie in Nederland voor ogen. Er is echter geen reden om deze normen niet breder te zien.

De aarde doorploegen

"Ik had nooit gedacht dat je deze tocht zou ondernemen," zei de moeder van Bruno, die dag in augustus 1985, toen ze afscheid nam van haar zoon. Als kind reeds had hij gepocht: "Eens maak ik een tocht rond de wereld!"

Was het dwaas om weg te trekken uit zijn land en te dwalen langs onzekere wegen? Ongetwijfeld, maar in hem brandde de vlam om naar het einde van de wereld te trekken en het alledaagse leven van de mensen mee te leven en banden te smeden. Hij wilde de andere echt leren kennen: zijn lief en leed, Indiaan, Afrikaan, Chinees... en hier en daar een bloempje van hun wijsheid plukken.

Bruno had zich die tocht in eenzaamheid voorgesteld. Maar hier staan we, getweeën, met de duim omhoog langs de rand van de weg. Ik, de evenwichtige secretaresse, liet mij door hem verleiden, omdat hij over deze reis sprak als over een nieuw leven, een nieuwe vorm van bestaan, een nieuwe vorm van liefde.

We zouden vertrekken voor vier jaar en een vijftiental landen ontdekken. Het werden acht jaar waarin we grenzen doorbraken... niet alleen die van staten, maar ook en vooral die van onze vooroordelen en onze oerangst.

Voor een bete broods

We beginnen onze tocht door de mensheid in Ierland, fietsend zwervend over het groene eiland. Omdat we hier en daar bij boeren werken voor kost en inwoon, duurt ons verblijf daar niet één maand, zoals gepland, maar loopt het uit tot vijf maanden. Vanaf dat ogenblik kunnen we onze bedoeling beter definiëren: het volk leren kennen en liefhebben kan slechts dank zij een lang verblijf. Wil je mensen ontmoeten, hun emoties mee beleven, elk deeltje van hun leven mee smaken, dan moet je pak en zak afleggen en dag aan dag rijgen, week aan week, maand aan maand.

Na Ierland trekken we naar de kibboets Naan in Israël. We werken er als vrijwilligers en realiseren zo ons plan niet te reizen als waarnemers, maar deel te nemen aan het leven van de mensen. De vermoeidheid van onze leden ruilen we voor gastvrijheid... opgenomen worden in hun families: hun eten delen, hetzelfde water drinken, dezelfde kou lijden, dezelfde ziekten doorstaan... Het boerenleven is het milieu bij uitstek waar je de mens kan ontmoeten.

Via de Middellandse Zee komen we terug in Europa, meer bepaald in Bulgarije. Daar bevindt zich de Esperantoschool van Pisanica. We hadden de internationale taal reeds thuis leren kennen, en waren ze beginnen leren met een correspondentiecursus. Maar door het zware en tijdrovende werk van Bruno op de boerderij, hadden we de cursus niet afgemaakt. Dus namen we ons voor om onderweg te studeren, al konden we ons niet goed voorstellen hoe het Esperanto ons van pas zou kunnen komen.

> Ni ne tro sciis kion Esperanto povus alporti al ni, sed ĝi malfermis al ni la pordojn de ne konata mondo.

Veertig dagen intensief studeren in Pisanica opende voor ons de deur naar een onbekende wereld. Van dan af wordt het Esperanto de echte sleutel van onze ontmoetingen en kunnen wij in de intimiteit van heel wat families binnentreden. Het wordt een mooie galerij van mensen: van de eenvoudige Bulgaarse arbeider tot een ambasadeur in Australië, van een Hongaars leraar tot een Japans kaderlid: een bezoek aan een landbouwbedrijf in Hongarije; elders, een officiële auto met chauffeur, tolk, luxehotel en restaurant... een officieel bezoek, aangeboden door een hooggeplaatst Esperantospreker...

(vrij naverteld op basis van: *Ok jaroj da nomadismo ĉirkaŭ la tero renkonte al tero kaj homoj;* – wordt vervolgd)

Maryvonne en Bruno Robineau, *Ili vivis sur la tero.* Opera, Nantes, 1998. 16 x 24 cm. 248 p. 720,– BEF (17,87 EUR) (+ verzendingskosten)

Op televisie:

een kritisch verslag over een docu-tragi-komedie

gebaseerd op gegevens van Wim M.A. De Smet

De reacties die ik vanuit verschillende hoeken[1] heb opgevangen op de televisiereportage "De taal van Ludwig Zamenhof" (VPRO, zondag 8 nov. 1998) zijn bijna eensluidend negatief en komen overeen met mijn eigen – kritische – mening. Algemeen werd geopperd dat het Esperanto er werd voorgesteld als iets van het verleden, dat alleen nog bij oudere mensen in trek is. Zo werd bijvoorbeeld de scène waarin ouderen de Internationale zingen – en die ook in de begingeneriek verscheen – door veel kijkers op de korrel genomen. Kortom, bij velen heerste er een gevoel van teleurstelling over een gemiste kans tot objectieve informatie.

Een persoonlijke vriend die, hoewel slechts zijdelings bij het Esperanto betrokken, de beweging toch zeer goed kent, had een genuanceerder oordeel. Hij zag de reportage meer als een historisch document dat het beeld oproept van een ooit sterke beweging die verschrompeld is tot een schaduw ervan. Dat is voor Nederland inderdaad het geval, en dat wordt in de film ook getoond.

Het is wellicht dan ook het best dat we deze reportage zien in een bepaald omgevingsbeeld: een linksgerichte televisieomroep wil nog eens een beeld schetsen van iets waarmee indertijd vele linkse kringen hoog opliepen (b.v. de beelden van oud-premier Drees, het zingen van de Internationale) maar dat nu bijna geen rol meer speelt, al zijn er nog steeds een aantal oudere Esperantogebruikers bij wie de herinnering aan die tijd nostalgisch levendig blijft.

In die optiek kan men zich met de reportage verzoenen, al blijft men toch met een wrange nasmaak zitten. Uiteraard bekijken de Esperantoadepten zo'n televisieprogramma met andere ogen dan de doorsnee televisiekijker.

Gelukkig waren er toch ook positieve beelden. Vooral het gesprek met de jonge linguïst Marc van Oostendorp kwam goed over. De beelden ten huize van de hongaar Istvan Ertl met zijn Franse echtgenote en hun kinderen waren van een bemoedigende kwaliteit. De interviews in Montpellier met o.a. Hans Erasmus en Michael Cwik behoren tot het betere deel van de reportage.

De beelden opgenomen tijdens het 83ste Esperanto-Wereldcongres in Montpellier (augustus 1998) met de rij oudere, niet-fotogenieke vertegenwoordigers die het congres groeten, het valsklinkende gezang van de Esperantohymne, een wriemelende massa oudjes, waren dan weer bedroevend. Gewoonweg getuigend van slechte smaak bij de keuze van de beelden, was het fragment waarin men een vrouw met volle mond haar uitleg over het Esperanto laat doen. Terecht stelden verscheidene personen ook de vraag waarom een bepaald Nederlands paar zo dikwijls in de film opduikt. Wilde men hen als hét voorbeeld van de Esperantoadepten presenteren? Of waren het vrienden van de filmmakers? Of was het gewoon toeval? Als men zich in Montpellier al druk maakte over een toch niet zo slechte reportage in *Le Monde*, dan vraag ik mij af wat men er van deze reportage zou vinden. Ongetwijfeld zou men ze er als "beledigend" kwalificeren.

Men kan zich inderdaad heel wat vragen stellen rond het concept en het maken

Het Esperanto schuwt de massamedia – radio en televisie – niet. De foto toont J.-A. Rousseau op de Franse televisie in 1966. In de tachtiger jaren kwam het Esperanto herhaaldelijk aan bod op de Vlaamse televisie, o.a. met Grégoire Maertens en Paul Peeraerts (in 1987 als Esperanto-nieuwslezer!). Zulke programma's moeten echter goed worden voorbereid om een maximum aan succes te verzekeren.

van de film zelf. Wat hadden de filmmakers voor ogen? Iemand een plezier doen om van het gezeur af te zijn? Een historisch document opstellen, waarbij men de betrokkenen niet spaart? Of gewoon maar tonen dat het Esperanto niet meer zou zijn wat men er vroeger van verwachtte? ...

Als men nagaat dat de beelden reeds in juli werden opgenomen en dat de film pas in november werd uitgezonden, kan men toch niet beweren dat er te weinig tijd was om ook beelden te gaan maken in een omgeving waar Esperanto goed functioneert. Er rijzen dan ook vragen als: Was het budget te krap? Hebben de filmmakers zelfstandig kunnen handelen en ervan gemaakt wat zij bedoelden of lag het scenario van tevoren vast en hadden zij zich daaraan te houden? Werd er voor het geheel voldoende research gedaan en werd er voldoende objectiviteit nagstreefd? Algemeen kan men niet aan de indruk ontsnappen dat het de bedoeling was de hele zaak negatief voor te stellen. Al te veel elementen wijzen inderdaad in die richting.

Als men er zich dan al over mag verheugen dat er nog eens een reportage over het Esperanto de televisie haalt, dan kan men anderzijds toch niet ontsnappen aan de vaststelling dat die reportage veel beter had kunnen zijn. Als buitenstaander weten we echter niet welke elementen hebben meegespeeld. Jammer, want we zouden er lessen voor de toekomst uit kunnen trekken.

Een andere conclusie – niet zo flatterend voor de Esperantobeweging vooral in Nederland – is, dat wie beweerde dat na het overlijden van ingenieur en mevrouw Isbrücker een twintigtal jaar geleden het Esperanto in Nederland achteruit zou gaan, tot nog toe gelijk heeft gekregen. Laat ons hopen dat het tij er zal keren en dat het in Vlaanderen nooit die weg op zal gaan.

1. Ik peilde o.a. in de Esperantocursus in Kalmthout, de Kalmthoutse Esperantoclub, de Brusselse Esperantoclub en indirect de Esperantocursisten in Turnhout. Daarnaast hoorde ik ook de mening van een aantal individuele personen.

Spoedcursus

Een vreemde ervaring. In oktober kondigden we met veel reclame in Leuven zowel een spoedcursus als een gewone cursus aan. De laatste had een goede respons. Voor de spoedcursus meldde zich... niemand. Toch wisten we dat een aantal mensen belangstelling hadden voor die spoedcursus. In januari schreven we die personen aan. Drie van hen schreven zich in... en acht anderen kwamen uit het niets opdagen.

Maar, met deze spoedcursus hadden we nog een ongewone ervaring. In de zestien vorige sessies kwam het slechts eenmaal voor dat een cursist afhaakte. De reden daarvan was duidelijk: het was te lang geleden dat zij nog op de schoolbanken had gezeten.

Deze maal haakten er echter drie af. Eén zal een tragere cursus gaan volgen, een ander was niet echt gemotiveerd... van de derde kregen we geen reden. De overigen behaalden echter een buitengewoon hoog niveau. Zij leerden de volledige grammatica en 200 woordelementen, die hen een woordenschat van tussen de 2000 en de 4000 woorden opleveren.

De meesten van de deelnemers zullen de studie op een of andere manier voortzetten. Zij kunnen terecht bij onze vervolgcursus, bij conversatierondes of hun kennis gaan bijschaven tijdens een internationale ontmoeting. Voor die internationale ontmoetingen hebben wij een E-mail hotline (esperanto3000@esperanto.nu) opgezet. Myriam informeert hen daar over de concrete mogelijkheden in maart en april en leidt hen zo binnen in het Esperantoland. Trouwens, we bezorgden hen ook een overzicht met de concrete mogelijkheden op papier.

De spoedcursus verloopt volgens een vast, strict schema en is heel intensief. De gegadigden worden daarvan op voorhand op de hoogte gebracht. Er bestaat een gedetailleerde beschrijving van in *Manlibro por la Esperanto-aktivulo.* Wie zo'n cursus wil organiseren kan contact met ons opnemen. Wij helpen graag. Het is echter niet zo'n goed idee om zelf maar meteen zo'n cursus op te starten.

Marc Vanden Bempt

Academische raakvlakken

Als men het goed nagaat, biedt het Esperanto heel wat mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek. Niet alleen is er nog relatief weinig onderzoek naar het fenomeen Esperanto gedaan, het fenomeen zelf heeft ook langs alle kanten raakvlakken met de maatschappij. Zo zou je vanuit het Esperanto Europese integratie kunnen onderzoeken, of onderwijsmethodiek voor tweede taalonderwijs, of onderzoek rond tweetalige opvoeding, vredesvraagstukken, internationaal recht,... Maar of zo'n onderzoek – bijvoorbeeld als onderwerp van een licentiaatsverhandeling er komt – zal vaak afhangen van de individuele belangstelling van een student. Zo werkt Heidi Goes (RUG) momenteel aan een licentiaatsverhandeling waarin zij aan de hand van de Esperantobeweging in Togo en Tanzania een vergelijkende landenstudie maakt. Dat dit soort onderzoek door de academische faculteiten zelf zou worden gestimuleerd, zover is het echter nog niet.

Maar is het tij aan 't keren? Klaarblijkelijk bestaat er aan de universiteit van Turijn een goede voedingsbodem voor wetenschappelijk onderzoek in verband met het Esperanto. In 1997 en 1998 werden er maar liefst vijf licentiaatsverhandelingen afgeleverd die een verband hebben met het Esperanto.

Paola Dalla Casa, *De propedeutische functie van het Esperanto in cursussen voor vreemde talen.* De auteur stelt het officiële leerprogramma vreemde talen in de lagere school in Italië voor, beschrijft de eigenschappen van het Esperanto en het reeds uitgevoerde onderzoek naar zijn voorbereidende waarde en beschrijft de methoden en resultaten van een experiment (in de lagere school Salvemini). Het onderzoek bewijst dat Esperanto het leren van een vreemde taal vergemakkelijkt.

Fiammetta Corradazzi, *Het Europa van het internationalisme en de supranationale communicatie: een vergelijking tussen het Engels en het Esperanto.* Het gaat hier om een status questiones over de veeltaligheid in Europa, de Europese taalpolitiek en het "internationalisme". Daarna volgt een vergelijking van het Engels en het Esperanto, de enige twee talen die de auteur als mogelijke kandidaattalen ziet in een supranationaal Europa.

Bruno Rinoldi, *Analyse van de organisatiecultuur van UEA.* De verhandeling beschrijft hoe UEA (de Esperanto Wereld-Vereniging) de Esperantocultuur organiseert en de locale organisatie ervan beïnvloedt.

Federico Miatto, *Politieke aspecten van het taalprobleem op lokale, nationale en supranationale schaal.* De taalpolitiek van de verschillende deelstaten wordt met elkaar vergeleken. Daarna behandelt de auteur het politiek en taalkundig federalisme in het perspectief van een Europees federalisme. Het dilemma: taalimperialisme of een rationele keuze.

Federico Gobbo, *Het dilemma van het Esperanto – keuze tussen de functie als hulptaal en uitrijping als taal.*

Niet alleen in Turijn krijgt het Esperanto belangstelling. Aan de universiteit van Caracas (Venezuela) dienden Melissa Valor en Letibell Mullings een proefschrift in onder de titel: *Esperanto, een alternatief in het proces van de culturele globalisering.* En aan de universiteit van Leuven in eigen land diende Alwin Loeckx een licentiaatsverhandeling in onder de titel *De meertalige werking van de Europese instellingen. Principes, knelpunten en perspectieven.* Daarin vind je een omstandige analyse van de Europese taalpolitiek en vooral de Europese taalpraktijk. Het alternatief dat het Esperanto meent te kunnen bieden komt er eveneens uitgebreid en gedocumenteerd in aan bod.

Ook op het hogere echelon is er trouwens activiteit. Aan de universiteit van Leipzig, Duitsland, doctoreerde Sabine Fiedler met een proefschrift van 400 pagina's onder de titel: *Plantaal en zinsstructuur.*

We kunnen alleen maar hopen dat informatie over het Esperanto bij steeds meer studenten doorsijpelt en dat zij er een geschikt en interessant onderwerp in vinden waarmee zij hun studies op een succesvolle manier kunnen bekronen.

Guido Van Damme
(bronnen: Interredaktore, Eventoj, e.a.)

In het in Nederland verschijnende dagblad NRC Handelsblad van 3 dec. 1998 wordt het rapport *An Appraisal of Technologies of Political Control* van Amnesty International aangehaald en wel in het bijzonder een passage onder de subtitel Hardware, waarin AI stelt, dat alle soorten elektroshockwapens beschouwd kunnen worden als het Esperanto onder de martelwerktuigen.

Taalracisme door Amnesty International

over een rapport van de Europese Unie luidende "An Appraisal of Technologies of Political Control"

De internationale gemeenschap van Esperantosprekers bestaat heden ten dage uit duizenden mensen in meer dan honderd landen. Deze mensen gebruiken het Esperanto als tweede taal, als hulptaal voor internationale communicatie. Zij zullen zich bij het vernemen van dit bericht beledigd voelen, hun identiteit wordt door zo'n vergelijking aangetast.

Wanneer martelwerktuigen zouden worden vergeleken met een taal als Turks of Joods zou dit zeker als een discriminerende opmerking beschouwd worden. Het gebruik van Esperanto in dit verband heeft hetzelfde effect en kan daarom beschouwd worden als een inbreuk op de Rechten van de Mens.

Graag vraag ik uw aandacht voor deze publicatie. Ik verzoek u vriendelijk de nodige stappen te ondernemen opdat Amnesty International deze passage rectificeert en ook verder afziet van een verkeerd gebruik van het woord Esperanto.

Hans Erasmus

... in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status. ...

Artikel 3: Een ieder heeft recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

De hoge commissaris van de VN voor de rechten van de mens houdt er 24 uur per dag een "hot-line" op na voor meldingen van martelingen en anderen schendingen. Een faxnummer in Genève: 00 41 22 917 0092.

Een brief naar deze hot-line maar zeker ook naar de locale kantoren van AI zijn gepaste reacties op dit onheuse gebruik van het woord en de idee "Esperanto".

... en er is meer

Wij kunnen aan de bezwaren van de heer Erasmus nog toevoegen dat heel het streven, heel de cultuur, heel het wezen van Esperanto diametraal tegengesteld is aan verdrukking en foltering. Esperanto is een taal voor wederzijdse erkenning, begrip en waardering, niet een middel om aan anderen de eigen wil op te dringen. Zelfs als men de stelling huldigt dat elke vergelijking wel ergens mank loopt, dan nog is de vergelijking die hier gemaakt wordt totaal onterecht... er is hier niet het minste raakvlak noch wat doel noch wat methode betreft.

Wij vinden het jammer dat de opmerking komt uit de mond van een organisatie wier doelstellingen nauw aanleunen bij onze eigen doelstellingen. We zouden AI willen oproepen om eens grondiger kennis te nemen van het fenomeen Esperanto en eens bewust na te gaan of het aannemen van het Esperanto als werktaal – of er ruimer gebruik van maken en het zo actief te steunen – de eigen werking en geloofwaardigheid niet ten goede zou komen. Immers, het Esperanto dient zich aan als een neutrale taal, vrij van alle politieke en economische druk. Deze eigenschap kan aan het Engels, dat AI vooral gebruikt, niet worden toegekend.

Uitgaande van de veronderstelling dat de "schrijf ze vrij"-acties van AI inderdaad resultaat hebben, is de vraag of die acties minder resultaat zouden hebben, wanneer de brieven niet in het Engels, maar in het neutrale Esperanto zouden zijn gesteld, niet zonder meer met ja of nee te beantwoorden.

Tabelobabilo

Deze keer hebben we de volgende onderwerpen: tabelwoorden, uitglijders, een taaltestoefening met woordvorming als onderwerp, het dictee van het Elementa examen en een vertaaloefening. In deze rubriek gaan we graag in op uw vragen. Ons adres is: Arjen-Sjoerd en Roel, p/a Oostveenweg 15, NL-7533 VP Enschede. E-mail: *asdevries@wxs.nl*.

De rijen van de tabel

In de voorgaande taalrubrieken hebben we de kolommen van de correlatieventabel besproken. Omdat er soms over wordt getwijfeld uit welke rij een tabelwoord moet worden gekozen, bespreken we paarsgewijs de tabelrijen: deze keer *-o/-a, -o/-u* en *-a/-u*, en de volgende keer *-el/-om*.

De o- en de a-woorden

De *-o* en de *-a* hebben binnen de tabel dezelfde functie als erbuiten. Daarom verwijzen de tabelwoorden met een *-o* vaak naar andere woorden die eindigen op *-o* (zelfstandige naamwoorden) en verwijzen de tabelwoorden met een *-a* vaak naar andere woorden die eindigen op *-a* (bijvoeglijke naamwoorden):

Kio estas tio? – Tablo!
Wat is dat? – Een tafel!
Kia estas la tablo? – Verda!
Hoe is de tafel? – Groen!

Bij dergelijke vraag-antwoordseries, moeten de juiste grammaticale uitgangen in acht worden genomen. Denk er daarbij aan dat tabelwoorden die eindigen op *-o* in principe niet in het meervoud voorkomen:

Kion mi vidas? - Tablon!
Wat zie ik? - Een tafel!
Kion mi vidas? - Tablojn!
Wat zie ik? - Tafels!
Kiajn tablojn mi vidas? - Verdajn!
Wat voor tafels zie ik? - Groene!

OEFENING 1: Vul *-a(j)* of *-o* in:

1. Ki__ estas ti__? Pentraĵoj!
2. Ki__ ili estas? Punktismaj!
3. Ki__ estas la ĉambro? Granda!
4. Mi havas neni__n konon pri komputiloj.
5. Mi scias ĉi__n pri matematiko.

De o- en de u-woorden

Een belangrijk verschil tussen de *o*-serie en de *u*-serie is, dat de o-serie uitsluitend zelfstandig wordt gebruikt en de *u*-serie ook bijvoeglijk kan worden gebruikt:

Kion mi vidas? – Libron!
Wat zie ik? – Een boek!
Kiun libron mi vidas? – Mian libron!
Welk boek zie ik? – Mijn boek!

Indien uit de context duidelijk is naar welke zelfstandigheid wordt verwezen, wordt deze vaak weggelaten na een tabelwoord uit de *u*-serie:

Jen du libroj. Ĉu ĉi tiun (libron) vi volas aĉeti?
Hier heb je twee boeken. Wil je dit kopen?
Jen la libro kiun mi aĉetis.
Daar heb je het boek dat ik gekocht heb.
En la vendejo estis multaj roboj, sed mi ŝatis neniun el ili.
In de winkel waren veel jurken, maar ik vond geen van alle leuk.

De *u*-serie wordt zelfstandig gebruikt om te verwijzen naar personen. Je zou er dan *homo(j)*, ,mens(en)', of *persono(j)*, ,perso(o)n(en)', achter kunnen denken:

Kun kiu (homo) vi volas paroli?
Met wie wil je spreken?
Venis neniu.
Er kwam niemand opdagen.
Ĉiuj silentis.
Iedereen was stil.

De woorden uit de *o*-serie worden ook gebruikt om te verwijzen naar beroepen, functies en andere hoedanigheden van personen:

Kio li estas? – Masonisto!
Wat is hij? – Metselaar!
Li estas nenio. Hij is niets.

Ten slotte enkele voorbeelden:

Kio estas tio? – Hundo!
Wat is dat? - Een hond!
Kio estas tio? – Homo!
Wat is dat? - Een mens!
Kiu (homo) estas tio? – Petro!
Wie is dat? – Peter!
Kiu hundo estas tio? – Tiu de Petro!
Welke hond is dat? – Die van Peter!
Kio estas lia nomo? – Vorto!
Wat is zijn naam? – Een woord!
Kiu estas lia nomo? – Petro!
Wat (welke) is zijn naam? – Peter!

Opmerking: De zin ‚Wat is zijn naam?' moet je formeel dus vertalen met *Kiu estas lia nomo?*, maar onder invloed van nationale talen wordt ook vaak *Kio estas lia nomo?* gezegd. Dit laatste gebeurt zo vaak, dat je het niet fout kunt rekenen.

OEFENING 2: Vul *-o(n)* of *-u(j)(n)* in:

1. Ki__ ŝi estas? Elizabet!
2. Ki__ ŝi estas? Flegistino!
3. Vi havas du librojn. Ki__ vi legos unue?
4. Ĉi__ salutis min, sed neni__ invitis min.
5. Mi manĝas ĉi__n, escepte de hepataĵo.

De *o*- en de *u*-woorden
De *a*- en de *u*-serie worden allebei bijvoeglijk gebruikt. De *u*-woorden hebben echter betrekking op individuele zaken, terwijl de *a*-serie betrekking heeft op kenmerken:

Kiun aŭton vi aĉetos? – Tiun de Petro!
Welke auto koop je? – Die van Peter!
Kian aŭton vi aĉetos? – Verdan!
Wat voor auto koop je? – Een groene!

Met name de woordparen *neniu/nenia* en *iu/ia* liggen qua betekenis dicht bij elkaar. In veel gevallen kun je de woorden *ia* en *iu* net zo goed achterwege laten, immers het Esperanto heeft geen onbepaald lidwoord.

OEFENING 3: Vul *-a* of *-u* in:

1. En Belgio estas neni___ urbo kiun mi ankoraŭ ne vizitis.
2. La kuraĝulo konas neni___n timon.
3. Mi legis i___n romanon de Nemere.
4. En la mondo estas multaj lingvoj, sed neni___ lingvo estas tiel bela kiel Esperanto.

OEFENING 4: Geef telkens het verschil aan tussen beide alternatieven:

1. Mi dubas ĉu entute ekzistas (ia/iu) rilato inter morti kaj naskiĝi.
2. Per (ia/iu) aparato li povas de malproksime malŝlosi la pordon.
3. La poeto provis elpensi (ian/iun) neologismon por pli trafe esprimi sian ĉagrenon.
4. (Nenia/Neniu) homo povas skribi per ambaŭ manoj.

Test: woordvorming

Test uw kennis van woordvorming.

OEFENING 5: Verbeter:

1. Manĝu la bongustkukon per forkilo.
2. La varmokora poeto sidis ĉe sia skribitablo kun hispane-nederlanda vortaro.
3. Li preter vidis la viktimulon kiu svenis post la plurhora bato.
4. La stulto ne sciis, ke la sketo akras.

Uitglijders

In de serie taaluitglijders bespreken we deze keer weer een aantal echte valse vrienden. Valse vrienden zijn Esperantowoorden die qua uiterlijk lijken op een Nederlands woord, maar die toch een geheel andere betekenis hebben.

angoro = angst	angora (wol) = *angura*
bano = bad	baan = *orbito, funkcio, vojo*
baro = versperring	bar = *trinkejo*
begino = begijn (non)	begin = *komenco*
brando = brandewijn	brand = *brulo, fajro*
brava = dapper	braaf = *obeema*
brilo = glans	bril = *okulvitroj*
darmo = dharma (leer)	darm = *intesto*
dek = tien	dek = *ferdeko*
dingo = dingo (hond)	ding = *afero, aĵo*
domo = huis	dom = *katedralo*
frago = aardbei	vraag = *demando, peto*
iro = loop, gang	Ier = *irlandano*
kafo = koffie	kaf = *grenoŝeloj*
kala = eeltig	kaal = *kalva*
kasto = kaste (India)	kast = *ŝranko*
koro = hart	koor = *ĥoro, koruso*
moko = spot	mokka = *mokao*
mordi = bijten	moorden = *murdi*
mola = zacht	mollig = *diketa*
nu = welnu (tussenw.)	nu = *nun*
omo = ohm (techn.)	oom = *onklo*
oro = goud	oor = *orelo*
pano = brood	pan = *poto*
pilo = batterij	pil = *pilolo*
porto = 't dragen	porto = *afranko*
spino = ruggengraat	spin = *araneo*
tempo = tijd	tempo = *rapideco*
zono = zone	zoon = *filo*

Uitwerkingen

Oefening 1: *1. Kio, tio; 2. Kiaj; 3. Kia; 4. nenian; 5. ĉio*
Oefening 2: *1. Kiu; 2. Kio; 3. Kiun; 4. Ĉiu, neniu; 5. ĉion*
Oefening 3: *1. u; 2. a; 3. u; 4. u*
Oefening 4: *1. 2. 3.: Bij ia(n) gaat het een of andere willekeurige relatie, apparaat of neologisme met een zeker kenmerk. Bij iu(n) heb je echter een specifiek(e), individue(e)l(e) relatie, apparaat of neologisme voor ogen. 4. Nenia homo: geen enkel type mens; neniu homo: geen enkel individu (niemand).*
Oefening 5: *1. bongustan kukon, forko; 2. varm(a)kora, skrib(o)tablo, hispana-nederlanda; 3. pretervidis, viktimon, batado; 4. stultulo, sketilo, estas akra.*
Oefening 6 (volgende pagina): *biblioteko, konkreta, ekzameno, mito, mobilizi, paralelogramo, akumulatoro, kvarteto (kvaropo), akvario.*

Dictee Elementa

Tijdens het Elementa examen van 16 mei 1998 werd ook een dictee afgenomen. We bespreken enkele aandachtspunten bij dit examenonderdeel.

Wanneer u een woord niet kent, kunt u proberen het op het gehoor op te schrijven, immers Esperanto is fonetisch. Enkele vuistregels:

- Hoor je een *ts*-klank, schrijf dan een *c* (*rinocero*). De lettercombinatie „ts" zie je namelijk alleen in samenstellingen (*klarnetsono*).
- Een woord eindigt nooit op *-iĵi* of *-iĵo*. Gebruik bij twijfel een *ĝ* (*komenciĝo, geedziĝo*).
- Woorden op *-aĵa* komen bijna niet voor. Waarschijnlijk is dan *-aĉa* of *-aĝa* bedoeld (*grizaĉa, grizaĝa, fieraĉa, avantaĝa*).
- Bij twijfel tussen *-aĵo* en *-aĝo*, gok je op *-aĵo*, want dat komt vaker voor (*frandaĵo, vomaĵo*). Gok echter op *-aĝo* wanneer het woorddeel ervoor onbekend of onwaarschijnlijk is (*fromaĝo, avantaĝo, vilaĝo, vizaĝo*), immers *-aĝo* is geen achtervoegsel. Behalve dan bij samenstellingen (*infanaĝo, junaĝo*).
- Als je in *au* of *eu* de *u* niet als aparte lettergreep hoort (als in *praulo*), schrijf dan een *ŭ* (*baldaŭ, Eŭropo*). In andere combinaties komt de *ŭ* nauwelijks voor (*ŭato, poŭpo, toŭfuo*).
- Gebruik *eks-* voor een medeklinker en *ekz-* voor een klinker (*ekskurso, ekskluzive, ekzameno, ekzekuti*), behalve wanneer *eks-* een voorvoegsel is (*eksatleto, eksiĝi*).
- Let ook op bij woorden die bekend voorkomen:
- De letters *q, w, x* en *y* komen niet voor: *kvizo* (niet: **quizo*), *taksio* (niet: **taxio*), *sinonimo* (niet: **synonimo*), *varma* (niet: **warma*).
- Als je de h van internationale woorden niet hoort, schrijf je hem ook niet (*teatro, maratono*).
- Waar je in het Nederlands een k-klinkende c schrijft, krijg je in het Esperanto meestal een *k* (*kongreso, redaktoro*).
- In woordstammen komen dubbele medeklinkers bijna niet voor (*gramatiko, oficiala*); wel in samenstellingen (*huffero*).
- Waar je in het Nederlands een s schrijft, gebruik je in het Esperanto vaak een *z* (*prezenti, rezervo, amuzi*).

OEFENING 6: Vertaal:
bibliotheek, concreet, examen, mythe, mobiliseren, parallellogram, accumulator, kwartet, aquarium

Let op bij het al dan niet aaneenschrijven van woorden; er is immers verschil tussen *antaŭparolo* en *antaŭ parolo*. Het woordje *ĉi* schrijf je meestal vast (het liefst met een streepje) aan het volgende woord (*ĉi-vespere, ĉi-pere*). Schrijf de combinatie *ĉi* plus tabelwoord echter niet aan elkaar (*ĉi tie*), behalve in samenstellingen (*ĉi-tiea*). Dit geldt ook wanneer *ĉi* een verkorte vorm van *ĉi tiu* is (*ĉi libro, ĉi bela kanto*).

Enkele dingen die wel eens misgaan:

- Getallen worden bij een dictee voluit geschreven. Let op de regels (*dudek du, dudek-dua*).
- Vergeet het dakje op een hoofdletter niet, bijvoorbeeld bij de *Ĵ* aan het begin van een zin.

Als je een woord op twee manieren kunt schrijven, keurt de Examencommissie beide varianten goed:

- Afleidingen van eigennamen (bijv. geografische namen), mogen met een hoofdletter of een kleine letter beginnen. Dat geldt ook voor de namen van maanden en het woord *esperantisto*, maar niet voor de dagen van de week. (*En lundo, la 3-an de januaro, la germanaj esperantistoj promenis en antverpena parko. / En lundo, la 3-an de Januaro, la Germanaj Esperantistoj promenis en Antverpena parko.*)
- Wanneer in een woord een streepje staat, wordt over het algemeen ook de aaneengeschreven variant goedgekeurd: (*Ĉi-jare, je la 6-a de majo, la Esperanto-komunumo organizos la dek-duan studo-tagon kun plen-plena programo. / Ĉijare, je la 6a de majo, la Esperantokomunumo organizos la dekduan studotagon kun plenplena programo.*)
- Soms kennen woorden spellingvarianten die qua uitspraak nauwelijks van elkaar zijn te onderscheiden (*buĝeto-budĝeto, vato-vatto*). In zo'n geval worden beide varianten goedgekeurd. Wanneer echter het uitspraakverschil duidelijk te horen is (*teĥniko-tekniko*), wordt slechts de tijdens het dictee uitgesproken variant goedgekeurd.

Het dictee van 16 mei 1998 zag er aldus uit:

1. Ĥore ni kantis la himnon, kiu inaŭguris la dudekduan ĉi-teman Esperanto-kunvenon.
2. Elaŭtiĝinte mi furioze konstatis, ke rompiĝis postlumo kaj kaviĝis la kapoto.
3. Dumvojaĝe ni vigle interparolis pri antaŭjuĝoj kun dumetra eksatleto.
4. Ĉi tie troviĝas la manĝoĉambro, kie la malpacemuloj komune lunĉis.
5. Grasa ŝinko kaj anĵua vino manku en sveltiga dieto laŭ la kuirlibro *La diet' de l' poet'*.

Het volgende examen is op 8 mei. U kunt zich tot 17 april opgeven bij mevr. M. Massar, tel. (072) 5612668. Als u 5 gld. overmaakt op giro 206152 van de Secr. Alg. Ned. Esp.-examencommissie, krijgt u een uitgebreide Examengids toegestuurd.

Hier vindt u een vertaaloefening Nederlands-Esperanto en een voorbeelduitwerking van de vertaaloefening Esperanto-Nederlands van het januari-februarinummer.

Vertaal in het Esperanto:
Ik heb nooit een overdreven belangstelling gehad voor mijn eigen persoon, maar dat hield nog niet in dat ik zonder meer kon ophouden met over mezelf na te denken als ik dat wilde, jammer genoeg niet. En ik had die ochtend iets om over na te denken, dat is zeker. Een ander zou het misschien over een zaak van leven of dood gehad hebben, maar dat soort grote woorden krijg ik niet uit mijn mond, zelfs niet als er niemand bij is, zoals toen.
Ik was wakker geworden met het belachelijke gevoel dat ik misschien wel dood was, maar of ik nu echt dood was, of dood geweest was, of juist niet, kon ik op dat moment niet uitmaken. Dood, had ik geleerd, was niets, en als je het was, dat had ik ook geleerd, hielden alle overwegingen op. Dat klopte dus niet, want ik had ze nog, overwegingen, gedachten, herinneringen. En ik was nog ergens, even later zou zelfs blijken dat ik kon lopen, kijken, eten (de zoete smaak van die met moedermelk en honing gemaakte deegbolletjes die Portugezen bij het ontbijt eten zat uren later nog in mijn mond). Ik kon zelfs betalen met echt geld. Dat laatste was wat mij betreft het overtuigendste. Je wordt wakker in een kamer waarin je niet ingeslapen bent, je portefeuille ligt, zoals dat hoort, op een stoel naast je bed. Dat ik in Portugal was wist ik al, ook al was ik dan de avond tevoren gewoon in Amsterdam naar bed gegaan, maar dat er Portugees geld in mijn portefeuille zou zitten, dat had ik niet verwacht. De kamer zelf had ik onmiddellijk herkend. Daar had zich tenslotte een van de belangrijkste episodes van mijn leven afgespeeld, voor zover er in mijn leven van zoiets sprake kon zijn. Maar ik dwaal af. Uit mijn leraarstijd weet ik dat je alles minstens twee keer moet vertellen, en zo de kans openlaten dat er orde komt in wat op chaos lijkt. Ik keer daarom terug tot het eerste uur van die ochtend, het ogenblik waarop ik mijn ogen, die ik dus nog had, opendeed. „We zullen het voelen tochten tussen de kieren van het causale bouwwerk," heeft iemand gezegd. Nou, die ochtend tochtte het bij mij behoorlijk, ook al was de eerste aanblik die van een plafond met een aantal uiterst solide, evenwijdig lopende balken, zo'n structuur die door zijn functionele zuiverheid rust en zekerheid oproept, iets waaraan elk menselijk wezen, hoe evenwichtig ook, behoefte heeft als hij terugkeert uit het zwarte gebied van de slaap.

Uit: Cees Nooteboom, *Het volgende verhaal*

Voorbeelduitwerking van de vorige vertaling
(januari-februari 1999)

Iedere maand sterft een van de 6000 talen die de wereld rijk is uit, terwijl andere zich onophoudelijk blijven opdringen. Het gevaar is dat de culturele verscheidenheid en taaldiversiteit afbrokkelt, en daarmee ook de kans om het onbekende te begrijpen.
Net als alle levende organismen, volgen talen een levenscyclus. Ze worden geboren, ontwikkelen zich of ze sterven uit. Ze kennen tijden van verspreiding en van teloorgang. Ze onderdrukken anderen of worden onderdrukt. Ze zijn zelfs te omschrijven als kannibalen: er zijn immers sterke talen die de zwakkere „opeten". Dit is ongetwijfeld een van de redenen dat van de ongeveer 6000 talen die momenteel in de wereld worden gesproken, er jaarlijks een stuk of tien verdwijnen. Door gebrek aan sprekers, door oorlogen, door ontvolking van bepaalde gebieden, of omdat een andere taal de overhand krijgt: er zijn allerlei oorzaken aan te wijzen. Maar de gevolgen zijn verwoestend: telkens wanneer er een taal spoorloos verdwijnt, verliest de wereld een deel van zijn taalerfgoed, en daarmee van zijn culturele erfgoed. Taal is voor alles immers het voertuig van de cultuur. „Stille culturen zijn echt zeldzaam," legt Josph Poth uit, de directeur van de taalafdeling van de Onderwijssector van Unesco. Als een cultuur het moet stellen zonder een taal om haar te ondersteunen en te ontwikkelen, maakt ze geen verdere groei door, maar stagneert ze. Net zoals een ongebruikte spier op den duur verslapt. „Wil een taal sterk zijn en het gehele spectrum van de menselijke ervaring kunnen uitdrukken, moet hij worden toegepast en uitgeprobeerd op ieder niveau. In feite zijn de taalgrenzen in de hoofden van de mensen belangrijker dan de historische grenzen. Het Samojeedse volk bijvoorbeeld, behoudt zijn culturele en taalkundige identiteit, ondanks dat het verspreid leeft over Noorwegen, Zweden en Finland. Hun verbondenheid is gesmeed door de taal. Taal en cultuur vormen een onlosmakelijke twee-eenheid. Als de cultuur sterk is, blijft de taal bestaan. Wanneer echter de taal wordt bedreigd, dan geldt dat ook voor de cultuur. Bedreigingen liggen aan alle kanten op de loer. Een taal die door een minderheid wordt gesproken wordt uit de officiële communicatiekanalen verwijderd, en hij dreigt geheel uit te sterven, wanneer degenen die hem nog kennen, hem niet meer gebruiken. Een dergelijk proces komt op gang zodra een land met economische, politieke en militaire middelen zijn taal als algemeen communicatiemedium oplegt. Er hebben veel van zulke onderdrukkende talen bestaan. In de klassieke oudheid, veroorzaakte de komst van het Latijn het uitsterven van het Gallisch. In de Middeleeuwen verspreidde zich de koninklijke taal het *Francien* (afkomstig van het gebied *Ile-de-France*) tezamen met de koninklijke macht en overheerste ten slotte het Occitaans, het Franconisch en het Allemaans, hoewel deze taal aanvankelijk minder was verbreid dan die regionale talen.

Uit: Cristina L'Homme, *La Lingva dimensio* („De Taaldimensie"), in: *Esperanto*, november 1998.

Klanksurfen...?

Het is opvallend hoe groot binnen de Esperantobeweging de aandacht voor nieuwe technologiën is. Dat bleek vroeger al met de uitvinding van de radio (reeds lang zijn er radio-uitzendingen in het Esperanto) of met het ontstaan van de luchtvaart. Ook nu is het Esperanto sterk aanwezig op het nieuwste van het nieuwe, Internet.

De Esperanto-uitzendingen via de radio kennen al een lange geschiedenis en waren bij uitstek een internationaal bindmiddel tussen sprekers in verschillende landen. Toch leidt dit medium – omdat het gebruik moet maken van de korte golf – aan een ernstig gebrek: de kwaliteit van de ontvangst en de stabiliteit van het signaal laat vaak te wensen over. Daarenboven leven we in een tijd waarin kwaliteit topprioriteit heeft. Met de komst van de satellietradio werd hieraan reeds veel verholpen. Natuurlijk moet men zich dan wel een satellietontvanger aanschaffen en installeren. Tevens is het ook zo dat Esperantozenders, ondanks hun relatief succes[1], zeker niet de meest gunstige zenduren krijgen. Trouwens, het is gewoon onmogelijk voor iedereen de uitzending op een gunstig tijdstip uit te zenden, alleen al omwille van het feit dat de luisteraars over heel de wereld verspreid zitten. De zoektocht naar nieuwe mogelijkheden blijft dan ook voortduren.

Nu blijkt ook hier het Internet mogelijkheden te bieden. Niet alleen wordt de technische kwaliteit van klank via het Net steeds beter. De luisteraar kan het bestand ook beluisteren op een moment dat voor hem geschikt is. Verschillende radiozenders zagen het voordeel van deze manier van werken, en brachten ook hun uitzendingen op het Net. Toch blijft ook hier een nadeel: deze stations zetten niet de volledige uitzending op het net, maar slechts enkele minuten (bijvoorbeeld het nieuwsbericht). Verder wordt die uitzending elke dag vernieuwd en verdwijnen de oudere uitzendingen, zodat die niet meer te raadplegen zijn.

Retradio, in Oostenrijk, wil nu een uitgebreidere dienst opstarten. Daarop zouden programma's van verschillende zenders gedurende langere tijd aanwezig zijn. Maar naast een soort raadpleegbaar klankarchief wil de initiatiefnemer een echte Internetradio opzetten, met directe bijdragen. Zo zou een verslag van een Esperantobijeenkomst, ter plaatse opgenomen, meteen op het net kunnen worden gezet. Een eerste experimentele poging werd met succes ondernomen tijdens het voorbije *Internacia Festivalo* in Saarbrücken.

Natuurlijk vraagt die aanpak heel wat organisatie. Immers, niet alleen de uitzending zelf moet op het Net komen, er moet ook een overzichtelijke inhoudspagina worden bijgehouden opdat men gemakkelijk zou kunnen vinden waarover een bepaalde bijdrage handelt zonder alles eerst te moeten beluisteren.

Opdat zulke onderneming zou slagen, is het echter ook nodig dat wereldwijd medewerkers worden gevonden. Beschik je dus over de nodige hard- en software (een geluidskaart en het programma realencoder 0.5) dan zou je je als medewerker kunnen aanmelden.

De Esperanto-Internetradio kan je beluisteren op http://start.at/retradio. Om dat te kunnen, heb je natuurlijk een geluidskaart nodig en bv. het programma Real Player dat echter deeluitmaakt van Internet-Explorer als die volledig geïnstalleerd is. Je kan het ook downlaoden bij www.real.com. De omvang van een bestand van 1 minuut is 70 Kb in real-audioformaat; een hogere kwaliteit krijg je in MPEG3-formaat, maar dat vergt wel 1Mb voor diezelfde minuut. Dat formaat is trouwens niet aangewezen voor gesproken tekst. Daarvoor is real-audio ruim voldoende.

Guido Van Damme

1. Ondanks het beperkt aantal luisteraars en het feit dat de Esperantoredactie van Radio Polen heel wat minder zenduren heeft dan bijvoorbeeld de Engelse redactie, heeft de Esperantoredactie de trouwste luisteraars en ook het hoogste aantal reacties op het programma.

Nadere informatie over Retradio en technische informatie als je wil meewerken, kan je vragen bij Anton Oberndorfer, E-adres: aldone@hotmail.com.

Woordkunstenaar

De kwaliteit van een ketting wordt gemeten aan zijn zwakste schakel. Een taal daarentegen, ontleent zijn grootheid aan zijn sterkste vertegenwoordiger. Wat een taal is, wordt pas duidelijk wanneer er in die taal iets wordt gemaakt. Hoe groter de bekwaamheid van de taalgebruiker, van de woordkunstenaar, hoe groter de uitstraling van die taal... al zal niemand ontkennen dat wereldliteratuur ook een economische en teritoriale component bevat.

Het leidt geen twijfel dat in het Nederlandse taalgebied Guido Gezelle onder de grootsten van de groten kan worden gerekend. Inhoud, vorm en klank vormen in vele van zijn gedichten zulk een subtiel evenwicht, dat zij in de Nederlandse literatuur nauwelijks hun weerga vinden. De gedichten van Gezelle hebben dan ook velen... bijvoorbeeld in het Vlaamse chanson – ik verwijs naar de vertolking van *Het Schrijverken* door Will Ferdy – geïnspireerd.

Maar Gezelle , is ook nog om een andere reden een opvallende persoon in de Nederlandse literatuur. Hij bloeide namelijk in een geïsoleerde situatie, in een perifere regio (West-Vlaanderen) en op een ogenblik dat de Nederlandse cultuur in Vlaanderen op een dieptepunt zat. In alle opzichten dus speciale omstandigheden die echter goed vergelijkbaar zijn met de omstandigheden in de Esperantoliteratuur en -cultuur.

Het hoeft enerzijds dus niet te verwonderen dat Gezelle ook bij de vroege Vlaamse Esperantogebruikers[1] tot de verbeelding sprak. Wel verwonderlijk is, dat er zoveel pogingen zijn ondernomen om gedichten van Gezelle in het Esperanto te vertalen.[2] Immers, Gezelle wordt algemeen beschouwd als een woordkunstenaar, wiens vakmanschap nauwelijks te evenaren is. Waarom wilden de gebruikers van een taal die nauwelijks zijn literaire luiers was ontgroeid, precies deze poëzie gaan vertalen?

Natuurlijk hebben we het raden naar de echte motivatie. Maar we kunnen wel enkele veronderstellingen naar voor schuiven. Eerst en vooral kunnen we verwijzen naar het ontstaan van alle literatuur in de West-Europese cultuurtalen. Die is grotendeels ontstaan uit vertalingen van oude meesters: evenaren en naar de kroon steken en daarmee prestige voor de volkstaal verwerven was de boodschap. Men kan het een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid noemen dat ook dat motief sterk heeft meegespeeld bij de eerste Esperantovertalers.

Anderzijds leefde vanaf het begin in de Esperantobeweging het streven om culturen dichter bij elkaar te brengen. Het vertalen van de meesterwerken van de eigen literatuur in het Esperanto is daarbij een aangewezen middel. Intussen lijkt de kunst van het vertalen in het Esperanto in Vlaanderen echter in verval. Wat daarvan de oorzaken zijn, is moeilijk te zeggen. Gebrek aan belangstelling en taalbeheersing kan er een zijn. Gebrek aan tijd in ons zo drukke leven is een andere. En ook de economische realiteit dat het uitgeven van een boek een dure en riskante onderneming is, staat buiten kijf. Laat ons echter hopen dat de toekomst perspectieven blijft bieden.

Guido Van Damme

PATRINJO

Sur tero ne
desegnitaĵ',
pentraĵ', pri vi
atestas;

ho patrinet'
neniu bild',
portret' de vi
min restas

ne lumenprem'
krajona bild'
skulptaĵo ne
en ŝtonon,

krom tiu bild'
kiun en mi
postlasis vi
kiel donon.

Ĉi tiu bild'...
ho, ke mi ne
pro malmerit'
ĝin fuŝu;

ke vivu ĝi
pie en mi,
kun ĝi en mort'
mi kuŝu.

vert. H. Vermuyten.
overgenomen uit
Se aŭskultas la animo, FUKE,
Antwerpen, 1939

1. Hoewel het Esperanto reeds van het einde van de vorige eeuw in België aanwezig was (zie HT. 1998/1, p. 4) en er vanaf het begin literatuur werd geproduceerd (zowel origineel al vertaling) kende het zijn eerste opbloei en literaire productie in de dertiger jaren met mensen als Van Schoor, Seynaeve en Vermuyten, e.a. (Zie *Nederlanda Bibliografio* van Petro De Smedt.)
2. Zie de studie van Petro De Smedt, Vermuyten-Gezelle, 2de druk, s.l., 1971. (Een exemplaar van deze studie bevindt zich in het documentatiecentrum van de Vlaamse Esperantobond, nr 1144.)

Vanwege de clubs

Op 18 november 1998 overleed in Wemmel **Roger Van Humbeeck,** 66 jaar. Nieuwe leden kennen hem wellicht niet meer. Want, al bleef hij lid van de Antwerpse club tot in 1998, de laatste jaren verscheen hij slechts zelden tussen Esperantosprekers. In de 50er en 60er jaren was hij echter zeer actief. Hij nam deel aan een hele reeks jongerenontmoetingen en stond mee aan de wieg van BEJA (Belga Esperantista Junulara Asocio) en stichtte mee het jongerentijdschrift *Koncize*. In Antwerpen en Brussel leidde hij vervolmakingscursussen. Hij nam graag deel aan conversatierondes, waaraan hij trouwens een grote bijdrage leverde. Door zijn goede taalbeheersing en zijn eruditie had hij daarin van nature een leidende rol. Na zijn huwelijk verliet hij steeds minder de huiselijke warmte. Wij betuigen onze oprechte deelneming aan zijn echtgenote.

René Daems (Bruidstraat 9-22, 8470 Gistel) was twee jaar geleden zestig jaar esperantist. Dit werd toen gevierd in Oostende. In juni a.s. wordt hij negentig jaar. Kaartjes met gelukwensen zijn welkom.

Fietsuitstap

Op 27 juni 1999 organiseert La Verda Stelo een fietsuitstap naar het Zilvermeer – breng eigen fiets mee of huur er een ter plaatse. We fietsen naar Keiheuvel waar we kunnen picknicken, spelen en zwemmen. In de namiddag organiseren we een fietsrally. De kinderen kunnen op Keiheuvel blijven spelen. Rond 17.00 u. gaan we terug naar het Zilvermeer. Het inschrijvingsformulier vind je op de achterflap.

ik

Nieuwe spoedcursus in Leuven

Na de **spoedcursus** in Leuven van 23 en 24 januari, blijkt er nog ruime belangstelling te bestaan. Daarom richten we opnieuw zo'n cursus in op zaterdag 6 en zondag 7 maart telkens van 9.00 tot 17.00 uur. De cursus heeft plaats in Cultureel Centrum De Romaanse Poort, Brusselse straat 63, 3000 Leuven. Deelnameprijs: 2000,– BEF (cursusmateriaal en lunch inbegrepen), voor twee of meer personen op hetzelfde adres: 4000,– BEF. Omdat de cursus kort na het verschijnen van dit nummer plaats heeft, is vooraf inschrijven niet nodig, maar geef wel een seintje tel: (010) 86 01 12 of E-post bericht: esperanto3000@esperanto.nu

mvdb

Op vrijdag 23 en zaterdag 24 april heeft – als voorbereiding op het UK in Berlijn – een **conversatiemarathon** plaats. Deelname duurt minstens een hele dag. De deelnemers verbinden zich ertoe om vanaf het moment dat zij binnen komen enkel nog Esperanto te spreken. Zij worden daarin geholpen en gestimuleerd door ervaren Esperantosprekers die met een groepje van 2 of 3 deelnemers erop uit trekken.

id

Hoewel wandelen geen taalactiviteit bij uitstek is, versterkt het de sociale banden en stimuleert het ook taalgebruik. Zo inspireerde op de Dendermondewandeling het beeld van Monika in Rupelmonde een aantal van de deelnemers tot een poëtisch waagstuk.

Nuda feino

Fein vi bela en nudo
vin ĉiu maristo rigardas!
ĉu eble por iu el sudo
ĉi tie la kajon vi gardas?

Monika

O rupelmonda Monika
tiel vi estas bronza
tiel via linio estas ronda
se Clintono vin vidus tia...

Malprudulin'

Pug' en schelda briz'
mamoj supreten alurbaj
jen porsensa paradiz'
por amplezuroj rektaj
kaj kurbaj...

La volupta bronzulino

o nudulino, brakoj supren
viaj okuloj malsupren
viaj mamoj punte antaŭen
kaj viaj grandaj sidvangoj
malantaŭen...

De volgende gezinsuitstap heeft plaats op 27 juni en voert ons naar Mol en het Zilvermeer. Voor informatie zie het inschrijvingsformulier op de achterflap.

De herkomst van het Esperanto

De herkomst van het Esperanto is niet los te zien van het leven van die man, voor wie het steeds het hele en enige levensdoel is geweest: Lazaro Ludoviko Zamenhof. Hij werd in 1859 in Byalistok, een oude Poolse stad, in de Russische provincie Grodno, geboren.

Zijn vader, Marko Zamenhof, was leraar moderne talen en was afkomstig uit een Pools-Hebreeuws[1] gezin. Op de vraag op welke manier de jonge Zamenhof belangstelling voor het internationaal taalvraagstuk begon te krijgen, kan geen enkele geschiedschrijver beter antwoorden dan hijzelf doet in een merkwaardige brief: "Brief over de herkomst van het Esperanto", aan N. Borovko.[2] In plaats van deze brief door een analyse te verminken, kunnen wij hem beter citeren:

"... Je vraagt mij, hoe bij mij de idee opkwam om een internationale taal te ontwerpen en hoe de geschiedenis van die taal, Esperanto – van de dag van haar ontstaan tot nu – eruit ziet. De hele openbare geschiedenis van de taal, te beginnen bij de dag waarop ik ermee naar buiten trad, is u min of meer bekend; overigens is het voorlopig om velerlei redenen nu nog niet het goede moment om die geschiedenis te behandelen. Daarom zal ik je alleen in grote lijnen vertellen over de geboorte van de taal.

Het is voor mij moeilijk om dit alles gedetailleerd te vertellen, want ik ben er reeds veel van vergeten. De idee, waaraan ik mijn hele leven gewijd heb, kwam bij mij op – het lijkt belachelijk dit te zeggen – tijdens mijn kinderjaren. Sindsdien heeft ze mij geen moment verlaten. Ik leefde met haar en kan me mijzelf niet indenken zonder haar. Deze omstandigheid zal je gedeeltelijk duidelijk maken, waarom ik met zoveel koppigheid ervoor gewerkt heb en waarom ik, ondanks moeilijkheden en bitterheid, de idee geen vaarwel heb gezegd, zoals zovele anderen die op dit terrein werkzaam zijn geweest, wel hebben gedaan.

Ik werd geboren in Byalistok. De plaats waar ik geboren werd en waar ik mijn kinderjaren doorbracht, gaf een richting aan al mijn later streven. In Byalistok bestond de bevolking uit vier etnische groepen: Russen, Polen, Duitsers en Hebreeuwen. Elk van die vier groepen sprak een eigen taal en leefde op voet van vijandschap met de andere groepen. In zulke stad wordt de gevoelige natuur, meer dan elders, geconfronteerd met een zwaar onbehagen omwille van de taalverscheidenheid. Bij elke stap raakt men er meer van overtuigd, dat dat taalverschil, zo niet de enige, dan toch de belangrijkste oorzaak is die de mensenfamilie verdeelt in vijandige groepen. Ik genoot een idealistische opvoeding. Men leerde mij dat alle mensen broeders zijn, terwijl men mij op straat en op de binnenplaatsen bij elke pas duidelijk liet voelen dat er geen mensen bestaan: er zijn slechts Russen, Polen, Duitsers, Hebreeuwen, enz. Dat feit heeft mijn kinderziel ernstig gefolterd, al zullen velen wellicht lachen om deze "smart om de wereld" van een kind. Omdat het mij toen toescheen dat "de grote mensen" over een zekere, almachtige kracht beschikten, hield ik mijzelf voor, dat wanneer ik groot zou zijn, ik hen zou bevrijden uit dit kwaad. (wordt vervolgd)

La ideo aperis ĉe mi – estas ridinde tion diri – en la plej frua infaneco kaj de tiu ĉi tempo neniam min forlasadis.

Esperanto bestaat meer dan honderd jaar. In 1923 gaf Edmond Privat een geschiedenis over de eerste jaren van het Esperanto uit. Omdat veel van die geschiedenis intussen vervaagd is – er zijn nog weinig mensen die de eerste pioniers hebben gekend – brengen wij „Hoofdstukken uit de Esperantogeschiedenis", een keuze van vertaalde fragmenten uit dat standaardwerk.

1. Ik aarzel het woord "hebrea" te vertalen met Joods, al wordt Zamenhof meestal met Joods aangeduid. (vert.)
2. De brief werd in het Russisch geschreven, een vertaling verscheen in *Lingvo Internacia*, 1896, n-ro 6-7.

Quo vadis? – Kien vi?

Reiswijzer naar Esperanto-ontmoetingen

Na de lente komt de zomer. Dit jaargetijde is traditioneel een tijd van veel en belangrijke Esperantocongressen en bijeenkomsten. Daarom heb ik er ook enkele uitgekozen om deze maand te bespreken.

Het eerste en wellicht het belangrijkste is het Wereldcongres. Het gaat dit jaar door in de nieuwe Duitse hoofdstad, Berlijn, van 31 juli tot en met 7 augustus. Berlijn, een stad die gesticht werd rond 1230, werd ooit residentie van de Hohenzollerns en werd in de 19de eeuw hoofdstad van Pruisen. Gedurende WOII werd de stad zwaar verwoest en in 1945 werd ze in vier sectoren verdeeld (Frans, Brits, Amerikaans en Russisch). In 1949 onderging ze de Russische blokkade en in 1961 werd er de fameuze Berlijnse muur gebouwd, waardoor de stad in een oostelijk en westelijk deel werd versneden. Na de val van de muur in 1989 kwamen de beide delen van Berlijn weer samen en werd besloten om Berlijn tot hoofdstad van het herenigde Duitsland te maken.

Door de tweedeling zien we in Berlijn twee verschillende werelden: moderne gebouwen in het westen en minder moderne met zelfs mooie Stalinistische gebouwen in het oosten.

Het gebouw waar het congres zal worden gehouden is één van de mooiste en grootste congreszalen ter wereld.

Voor jongeren is er een alternatief programma en voor 68 euro kunnen -33jarigen er een week verblijven op basis van kamer en ontbijt. Deze prijs is natuurlijk zonder de deelnamekosten van het congres zelf.

Van 9 tot 16 augustus is er de tegenhanger van het UEA-Congres, het 55ste Internationaal Jongeren Congres of TEJO-Congres. Het gaat dit jaar door in het stadje Zanka (Hongarije) aan het Balaton meer. Dat meer is ruim 600 km^2 groot en is één van de grootste meren ter wereld. Zanka bevindt zich aan de noordelijke oever. Gastheer is het „Kinder-en Jeugdcentrum van Zanka", een kleine stad met alles wat nodig is om een prettig verblijf te verzekeren: sporthal, stadion, theaterzaal, postkantoor, bank, reisbureau, café, winkels en zelfs een privé strand, een eigen stationnetje en een haventje. Wie nog wil deelnemen betaalt afhankelijk van de leeftijd tot 30 april tussen 131 en 160 euro voor vol pension, in meerpersoonskamers; na 30 april verhoogt de prijs naar respectievelijk 160 en 188 euro.

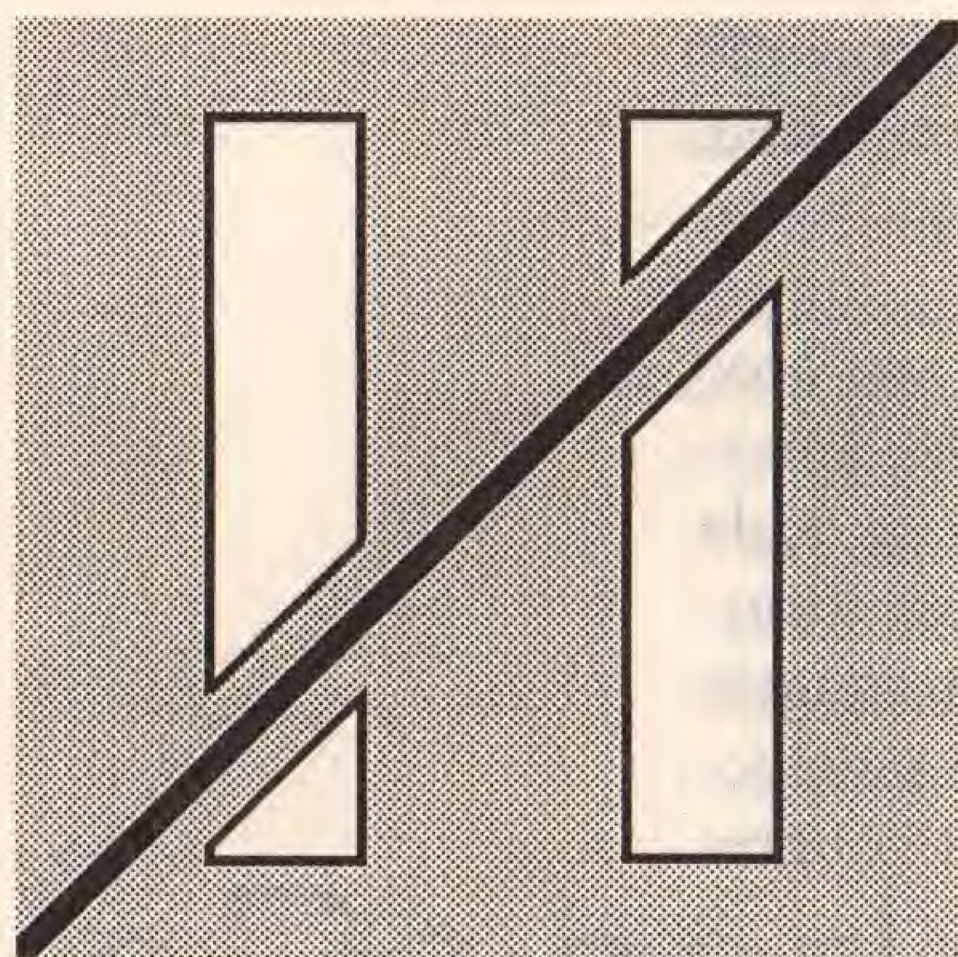
Ongeveer op hetzelfde moment, van 7 tot 14 augustus, gaat in Polen het 9de Internationaal Esperantocongres en de 11de Algemene Vergadering van *Monda Turismo* door. Het is een toeristisch congres met als vaste verblijfplaats Torun, de geboortestad van Copernicus. Het congres begint in feite net na het Wereldcongres met een bustrip van Berlijn via Poznan naar Torun. Op 9 augustus is er de algemene vergadering in Bydgoszcz en op 10 augustus een excursie naar de kuurstad Ciechocinek. 's Anderendaags is er een daguitsap naar Gdansk, Sopot, Gdynia en Malbork. De dag daarna leidt de uitstap naar Inowroclav.

Daarna is de keuze aan de deelnemer: ofwel twee dagen Warschau en dan naar huis of naar Berlijn; ofwel deelname aan een driedaags nacongres met bezoeken aan Mazurije, Olstyn, Elk en Byalistok en daarna naar Warschau. Dit congres is een aanrader voor mensen die toerisme en Esperanto met elkaar willen combineren en zo een mooi deel van Noord-Polen willen ontdekken.

Ter afsluiting keren we terug naar Hongarije. Daar vindt van 16 tot 23 augustus MELA plaats. Wild kamperen aan een Hongaars meertje – eigenlijk een kleiuitgraving – 34 km ten zuiden van Boedapest. Het is een bijeenkomst in primitieve omstandigheden waar niets moet en alles kan. Iedereen zorgt voor eigen slaapgelegenheid en eten. Het is een zeer mooie stek voor naturisten. Er zijn geen kosten, maar er wordt wel gevraagd op voorhand je komst te melden.

En tenslotte nog dit: wie nog niet weet waar het begin van het laatste jaar van de 20ste eeuw te vieren: ga naar Duitsland. Daar wordt in Münster het Internacia Festivalo (voor gezinnen) georganiseerd. Of naar Wetzlar (in Hessen), om er deel te nemen aan het Internacia Seminario (voor jongeren).

Marc Cuffez

Nieuwsbrief

Zoekt U informatie over Esperanto?

Vlaamse Esperantobond
Frankrijklei 140 – B-2000 Antwerpen

Tel.: (03) 234 34 00 E-adres: esperanto@agoranet.be
Fax.: (03) 233 54 33 www: http//esperanto.agoranet.be

Taalonderwijs

Een schande.

"(...) Talenleraars zijn niet eens *native speakers*. Franstaligen onderwijzen het Nederlands en omgekeerd. Dat is toch onzin?"

(René Bastin, directeur van de talenschool Château Céran, *De Morgen*, 5.12.98)

Kerk en Latijn

Wetenschappelijke, filosofische en zelfs theologische tractaten worden niet meer in het Latijn geschreven. Zelfs in de hoogste kerkelijke kringen is Latijn niet meer de taal van congressen, colloquia en synodes.

(Mark Van de Voorde, *Kerk en Leven*, 13.1.1999)

Esperanto

Jaaroverzicht 1998

In het tijdschrift *La Ondo de Esperanto* (1991/1) verscheen een overzicht van de belangrijkste Esperanto-gebeurtenissen van het jaar 1998. Het overzicht werd samengesteld door Aleksander Korĵenkov. De Nederlandse vertaling is ter beschikking op de Internet-pagina's van de Vlaamse Esperantobond.

Vredesmusea

De Verenigde Naties publiceerden onlangs een gids met beschrijving van 61 vredesmusea uit 16 landen. Behalve het Esperanto-Museum in Wenen is ook het vredesmuseum in Samarkand (Oezbekistan) erin vermeld. Dit laatste museum werd tien jaar geleden opgericht en wordt verzorgd door de plaatselijke Esperantogroep.
Peace Museums Worldwide is gratis te verkrijgen bij: United Nations Publications, Office C 115, Palais des Nations, CH-1211 Genève 10; fax: +41 22 917 00 27.

(Ret-info)

Nieuwsbrief uit Rusland

Wie geïnteresseerd is in de Russische cultuur kan zich gratis abonneren op een elektronische nieuwsbrief in het Esperanto over dit thema.
Schrijf aan Vadim Biserov <biser@psu.ru>.

Correspondentie tussen universiteiten

De deelnemers aan een Esperanto-cursus aan de universiteit van Rijsel wensen te corresponderen met cursisten van andere universiteiten. Contactpersoon: <florianne.scheers@sni.fr>.

Economie

De initiatiefnemer van fiziko.org (zie vorig nummer) heeft ook een Esperanto-website over handel en economie opgezet: http://komerco.com.

Literatuur uit de oudheid

Het blijspel *Ploutos* van Aristofanes werd reeds in 1906 door Eugène Denoël van het Grieks naar het Esperanto vertaald. Deze vertaling werd onlangs door Andaluzia Esperanto Unuiĝo heruitgegeven. De brochure (64 p.) kan worden besteld bij J.J. Martin, pk. 5184, E-20080 Malaga, <esperanto@ciudadfutura.com>, tegen 4 internationale antwoordcoupons.

Diversen

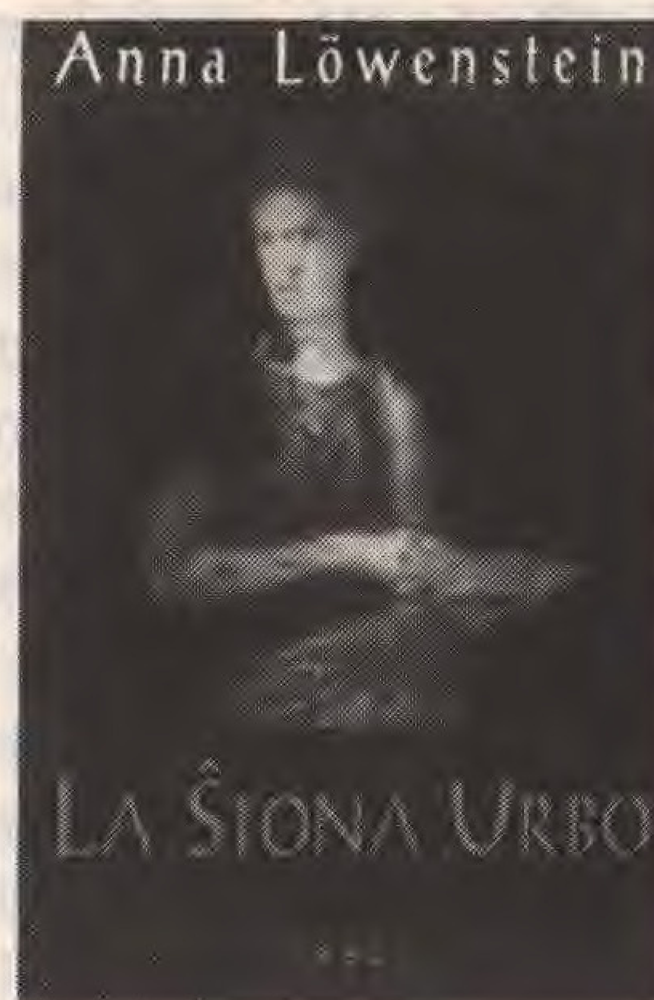
Spaans in de VS

Het Spaans wordt alsmaar meer de belangrijkste vreemde taal in de Verenigde Staten. 64 % van de middelbare scholieren kiest voor het Spaans als tweede taal; in 93 % van alle middelbare scholen wordt het Spaans als tweede taal onderwezen. (Tien jaar geleden was dat 85 %.) Het Frans en Duits daalde intussen naar respectievelijk 66 % en 64 % van de scholieren en 28 % en 24 % van het aantal scholen. Professor Amparo Morales van de universiteit van Puerto Rico wijst erop dat meer dan 10 % van de Amerikanen van Spaanstaligen afstammen. In 2050 zullen de Spaanstaligen wellicht 25 % van de bevolking uitmaken.

(*De Morgen*, 26/1/1999)

Van de pers

In januari rolde bij de Vlaamse Esperantobond *La Ŝtona Urbo* van Anna Löwenstein van de pers. Het boek verhaalt over een jonge Keltische vrouw die als slaaf naar Rome wordt gevoerd. Daar komt ze in contact met de eerste christenen en de christenvervolging.

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen vóór 1 april 1999. Laattijdige programmawijzigingen kunnen naar de redactie worden gestuurd en worden in de gegevensbank van INTERNET opgeslagen, zodat men via de computer het juiste programma kan opvragen. De publicatie van redactionele teksten is gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

AALST

La Pioniro

De vergaderingen hebben plaats in het Cultureel Centrum "De Werf", (lokaal 3), Molenstraat, Aalst. De avonden beginnen om 20.00 uur. Inlichtingen bij Hugo Dossche, Asserendries, 103, 9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.

ANTWERPEN

La Verda Stelo

Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 5 maart: Bert De Wit (NL). Bedreigt de opwarming van de aarde en het stijgende peil van de zeespiegel Nederland? Een probleem voor de 21ste eeuw.

vrijdag 12 maart: Christian Declerck stelt de Iberische school en andere jonge auteurs voor. De voorlaatste bijdrage in deze lezingenreeks!

vrijdag 19 maart: Natasha en Volodomir Ĉumak (Oekraïne, Odessa). Dhr Ĉumak is doctor in de geschiedenis. Hij spreekt over het uiteenvallen van de Sovjetunie en de geopolitieke gevolgen daarvan. De heer Ĉumak spreekt geen Esperanto, er zal uit het Russisch naar het Esperanto worden vertolkt.

vrijdag 26 maart: Deelnemers aan de groepsreis naar Polen brengen daarover verslag uit. Na de pauze spreekt Iwona Kocieba (PL/B) over haar bezoek aan de VS en Canada.

vrijdag 2 april: Clubleden brengen paasverhalen uit hun herinnering en uit de literatuur. We eindigen de avond met een verrassing...

vrijdag 9 april: Germain Pirlot schetst een weinig bekende historische anecdote: "Het project Amikejo in Moresnet."

Voor een tot op het laatste ogenblik actueel programma van de Vlaamse Esperantoclubs, raadpleeg INTERNET,

http://esperanto.agoranet.be/fel/nl/grupoj.html

vrijdag 16 april: ILEI – de internationale vereniging van Esperantoleerkrachten presenteert zich. Het bestuur van deze vereniging – 6 mensen, 5 nationaliteiten – komt samen in Rotterdam en brengt een bezoek aan LVS. Zij zullen reeds vroeg op de avond aanwezig zijn. Wie eens informeel met hen wil praten, kan reeds voor de aanvang van het programma komen.

vrijdag 23 april: Anneke Buyst (NL): Het levende water als symbool in godsdiensten.

vrijdag 30 april: Jacques Schram: 1 mei: Feestdag of strijddag?

vrijdag 14 mei: Christian Declerck: Naoogst, de laatste etappe in de tocht door de Esperanto-literatuurgeschiedenis. Hier zullen zeker nog boeiende items aan bod komen.

BRUGGE

Paco kaj Justeco

Indien niet anders vermeld, hebben onze bijeenkomsten plaats in Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge. De vaste bijeenkomst valt op de 2de donderdag van de maand en begint om 19.30 u. Speciale bijeenkomsten worden afzonderlijk aangekondigd. Inlichtingen: dhr. G. Maertens, tel.: (050) 35 49 35.

donderdag 11 maart: Een kwartiertje filosofie o.l.v. Fernand Roose, Nieuws en Reis door de wereld van de oosterse muziek door J. Van Eenoo.

BRUSSEL

Esperantista Brusela Grupo

Ook in Brussel komen Esperantosprekers geregeld samen, zowel Nederlands- als Franstaligen. Onder hen zijn er ook enkele Europese ambtenaren, zodat wie echt een beeld van de mogelijkheden van de internationale taal wil krijgen, daar eens een kijkje moet gaan nemen. Het programma van de club wordt maandelijks vastgesteld en het is niet mogelijk een uitgebreid overzicht in Horizontaal te publiceren. Wekelijkse samenkomst op woensdag van 18.30 tot 20.00 uur. Wetenschapstraat, (nabij metrosation Kunst/Wet) Voor nadere inlichtingen kan je terecht bij Hélène Falk, Eikenlaan 7, 1640 Sint-Genesius-Rode, tel.: (02) 358 42 14.

woensdag 3 maart: Vertaalavond o.l.v. Angelos Tsirimokos.

GENT

La Progreso

Iedere 4de vrijdag van de maand gewone clubvergadering in ons lokaal "La Progreso", Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Tijdens het schooljaar zijn er conversatieavonden op de 2de dinsdag (19.00-20.45 u.) in de Volkshogeschool, Bargiekaai 1 (1ste verdieping). Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. (09) 230 16 77 of (09) 221 10 02.

vrijdag 26 maart: Ilja De Coster spreekt en discussieert met ons over persvrijheid.

vrijdag 23 april: Guido Ricci (I) zal het hebben over de taalproblemen in de Europese Gemeenschap.

zondag 2 mei: De traditionele zoektocht van La Progreso zal deze keer een fietstocht (voor alle leeftijden) worden! We voorzien een stukje in de voor- en een stukje in de namiddag, maar zijn nog volop bezig aan de uitwerking van het programma. Meer informatie wordt naar de clubs gestuurd, maar wie belangstelling heeft mag al een seintje geven.

Op dinsdag 2 maart start een intensieve cursus van een tiental lessen. Ze gaan door in de Volkshogeschool Bargiekaai 1, Gent, van 19.00 tot 20.45 uur.

HASSELT

Esperanto Hasselt

We vergaderen tweemaal per maand op dinsdag van 20.00 tot 22.00 uur in het CC van Hasselt. De eerste vergadering van de maand is er een programma, tijdens de tweede leidt Jan Bovendeerd een cursus "Spreken in Esperanto". Inlichtingen over het programma kan je krijgen bij Marcel Aerts, tel.: (011) 25 34 67.

KALMTHOUT

La Erikejo

De 3de donderdag van de maand om 20.00 uur in restaurant Cambuus, Heidestatieplein 10, 2920 Kalmthout, tel. (03) 666 42 58. Inlichtingen: Wim De Smet, Hertendreef 12, 2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.

donderdag 18 maart: Informatie over het 84ste UK in Berlijn, 31 juli - 7 augustus. Alle aanwezigen vertellen over hun ervaringen tijdens voorgaande wereldcongressen.

donderdag 22 april: Een ontspanningsavond met medewerking van de leden, namelijk een quiz, georganiseerd door Denise Parente.

De club heet de deelnemers aan de afgelopen cursus hartelijk welkom en hoopt dat ze zich zullen ontpoppen tot actieve clubleden en Esperantosprekers.

KAPELLE

Esperanto-Grupo "Meza Zelando"

Omdat wij niet over een vast lokaal beschikken, worden we telkens bij een ander clublid te gast ontvangen. Onze avonden, gewoonlijk de laatste vrijdag van de maand, beginnen om 19.30 uur. Inlichtingen over het programma en de plaats van samenkomst bij Sally en Dies Krombeen, tel.: (0113) 34 15 63 of bij afwezigheid bij Rie en Kees Dentz, tel.: (0118) 61 48 34.

KORTRIJK - ROESELARE - TIELT

Koninklijke Esperantogroep La Konkordo

De stadsbibliotheek van Kortrijk beschikt over een uitgebreid Esperantofonds. Er is steeds gelegenheid dit fonds te bezoeken na afspraak met Jean-Pierre Allewaert, tel.: (056) 20 07 96. Clubavonden vinden plaats op de 4de maandag van de maand om 19.30 uur in CC Oude Dekenij, Sint-Maartenskerkhof (vlakbij de Grote Markt), 8500 Kortrijk. Voor inlichtingen: Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: (056) 20 07 96 of Piet Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: (051) 56 90 30.

maandag, 22 maart: Hugo Rau heeft het over "verrassende ontdekkingen" in het Cesar Vanbiervlietfonds.

zondag, 25 april: We nemen deel aan de Vlaamse Ardennendag. 's Voormiddags – landschapswandeling in Everbeek; 's namiddags – wandeling in weidereservaat te Heurne (bij Oudenaarde). Inlichtingen of inschrijvingen bij Piet Glorieux (tel. 051/56 90 30, E-mail: Piet.Glorieux@ping.be)

Binnenkort beginnen de vrijwilligers van de Esperanto-bibliotheek "Fonds Vanbiervliet" te Kortrijk met de registratie van een nieuwe catalogus. Al wie nog boeken of tijdschriften van de bibliotheek in zijn bezit zou hebben, wordt verzocht die zo spoedig mogelijk terug te bezorgen aan Hugo Rau, 't Oud Klooster, Volkegemberg, 58A, 9700 Oudenaarde. Tel.: (055) 31 27 03.

LEUVEN

Esperanto 2000

Wij leven mee met de studenten, ons seizoen loopt van september tot juni. De woensdagavond is onze vaste avond: "Laborvespero" op de 1ste en 3de woensdag en op de 2de woensdag van de maand ons speciaal programma tijdens VESPERO 2000. Start telkens om 19.30 uur in het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (bij het ziekenhuis).

zaterdag 6 en zondag 7 maart: "Snelcursus" om zich te oriënteren in het Esperanto. Van 9.00 tot 17.00 op zaterdag en van 9.00 tot 17.00 op zondag. Prijs: 2000,– BEF (2x lunch inbegrepen).

woensdag 3 maart: Algemene Vergadering: slechts een programmapunt: naamswijziging van Esperanto 2000 naar Esperanto 3000 door statutenwijziging.

woensdag 10 maart: Algemene Vergadering met jaarverslag over 1998 en verkiezing van een nieuw bestuur.

woensdag 14 april: Vespero 2000: W. Kusters: Werken is gezond, niet?

zaterdag 24 april: feestetentje om ons twintigjarig bestaan te vieren. (Persoonlijke uitnodiging volgt.)

OOSTENDE

La Konko

De vergaderingen gebeuren in de voormalige stadsschool "Vercamer", Northlaan 14, Oostende-Mariakerke. Inlichtingen bij dhr. Marc Cuffez, tel. 0477/58 42 11 (GSM) of bij Raymond Wylleman, tel.: (059) 50 27 08.

Bijeenkomsten: Beginnerscursus, elke dinsdag om 14.00 uur (niet op 5 en 12 april).

De leesnamiddagen gaan door op maandag 1, 15 en 29 maart, 26 april en 10 mei, telkens om 14.00 u.

Conversatie-avonden op donderdag 11 en 25 maart, 22 april en 6 mei, telkens om 19.00 u.

TIENEN

La Hirundo

Alle vaste activiteiten van de club vinden plaats in de Donystraat 8 te 3300 Tienen (stadsplan op verzoek). Elke laatste maandag van de maand is er clubavond (Vespero). Onze kerstavond is een begrip in de regio Tienen. De Cseh-cursus (directe methode) loopt van begin oktober tot begin mei (± 50 uur) in de avondschool van het Provinciaal Instituut voor Secundair Onderwijs, elke dinsdagavond van 19.00 tot 21.00 uur. (± 1,– EUR per lesuur!) Onze club, gesticht in 1993, telt een zeventigtal leden uit Vlaanderen en Wallonië, onder hen ook een aantal scouts. Om de twee jaar: weekendexcursie naar buitenlandse Esperantosprekers (2 dagen). Alle binnen -en buitenlandse Esperantosprekers zijn van harte welkom.

Voor alle info: Bert Boon, Merelhof 8, 3300 Tienen. Tel.: 01/815246 – Fax: 016/811096.

ROTTERDAM

Merkurio

Wij komen samen op de eerste en derde woensdag van de maand – uitgezonderd in juli en augustus – in het Centra Oficejo, Nieuwe Binnenweg 176, Rotterdam. We beginnen om 19.45 u. Gasten zijn altijd welkom.

woensdag 3 maart: lezing door Alfonso Pijnacker.

woensdag 17 maart: grammatica o.l.v. Gerrit Brons.

woensdag 7 april: Vertaling, ditmaal uit Esperanto naar Nederlands.

woensdag 21 april: Kaartspel.

Amikaro

Deze club komt éénmaal om de drie weken op woensdagnamiddag (14.00 u.) samen in het wijkgebouw Larenkamp, de Jaagkorf, Slinge 303, Rotterdam-Zuidwijk. Inlichtingen bij mevr. Quispel, tel.: (010) 419 82 01.

Contactadressen van Esperantoclubs

AALST *La Pioniro*, H. Dossche, Asserendries 103, B-9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.
ALKMAAR Hans ten Hagen, Middenweg 587, NL-1704 BH Heerhugowaard, tel.: (072) 571 79 18.
ALMELO G.C.A.M. Dercks, Ootmarsumsestraat 47, NL-7607 AX Almelo, tel.: (0546) 819403.
ANTWERPEN *La Verda Stelo*, p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00.
BEVERWIJK *Stelrondo* Rob Moerbeek, Zwaansmeerstraat 48, NL-1946 AE Beverwijk, tel.: (0251) 23 10 79.
BRUGGE *Paco kaj justeco* G. Maertens, Prins Leopoldstraat 51, B-8310, St.-Kruis-Brugge, tel.: (050) 35 49 35.
BRUSSEL H. Falck, Eikenlaan 7, B-1640 St.-Genesius-Rode, tel.: (02) 358 42 14.
DEN HAAG *Internationaal Esperanto-Instituut (IEI)* Riouwstraat 172, NL-2585 HW Den Haag, tel.: (070) 355 66 77. — (TANEF) G. van der Horst, Hengelolaan 1158, NL-2544 GT Den Haag, tel.: (070) 366 65 47.
DEN HELDER Esperanto-klubo Den Helder, Postbus 140, NL-1780 AC Den Helder.
DEURNE (TANEF) E. Spitaels, tel.: (03) 658 74 20.
DEVENTER J.S. Douma, Rembrandtkade 177, NL-7412 HL Deventer, tel.: (0570) 61 83 04.
EINDHOVEN R. Bossong, Floraplein 23, NL-5644 JS Eindhoven, tel.: (040) 211 41 62.
ENSCHEDE (NEJ-sekcio) De Vluchtestraat 1-402, NL-7423 BE Enschede, tel. (053) 433 26 40.
GENK W. Minnen, Loskaaistraat 6, B-3600 Genk, tel.: (089) 35 07 13.
GENT *La Progreso* Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, B-9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77.
GRONINGEN Esperantocentrum, T.W.S. Mansholtstraat 25, NL-9728 MC Groningen. tel.: (050) 527 45 72 of (059) 849 14 88 — *Esperanto-Nederland* Arubastraat 12, NL-9715 RW Groningen, tel.: (050) 577 59 54.
HAARLEM-HEEMSTEDE *Komprenado faras pacon* C. Duivenvoorden-Kors, Kamerlingh Onnesstraat 40, NL-2014 EM Haarlem, tel.: (023) 524 57 13.
HASSELT Marcel Aerts, Lazarijstraat 122, B-3500 Hasselt, tel.: (011) 25 34 67.
HELMOND Toine Gremmen, Nassaustraat 3, 5707 HL Helmond, tel.: (0492) 54 44 72.
'S HERTOGENBOSCH S. Bosga, Rijzertlaan 46, postbus 2141, 5202 CC 's Hertogenbosch.
HILVERSUM A.J. Middelkoop, Jonkerweg 11, NL-1217 PL Hilversum, tel.: (035) 624 33 20.
HOUTHALEN Alfons Lijnen, Grote Baan 156, B-3530 Houthalen, tel.: (011) 52 20 74.
KALMTHOUT *La Erikejo* W. De Smet, Hertendreef 12, B-2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.
KAPELLE *Zelanda Esperanto-grupo* Sally en Dies Krombeen, Vijverstraat 3, NL-4421 AW Kapelle, tel.: (0113) 34 15 63.
KORTRIJK *La Konkordo* P. Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: (051) 56 90 30 — Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: (056) 20 07 96.
LEUVEN *Esperanto 2000* R. Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: (010) 86 01 12.
LIMBURG A. Claessen, Zonnebloemstraat 13, B-3590 Diepenbeek, tel.: (011) 32 36 03. – J. Vandebergh, Ambachtstraat 39, B-3530 Houthalen-Helchteren, tel.: (011) 52 19 43 (kantoor). – J. Bovendeerd, Veenmosstraat 3, B-3650 Lanklaar, tel.: (089) 65 95 82. – H. De Munck, Tiendenstraat 16, B-3520 Zonhoven, tel.: (011) 81 30 82 – H. Schutters, Panhovenstraat 10, B-3930 Peer, tel.: 011 63 55 92.
MIDDELBURG zie KAPELLE
NIJMEGEN *Esperantoclub Zamenhof* G.H.M. Wulfers, Lindanusstraat 16, NL-6525 PV Nijmegen, tel.: (024) 355 15 05. — *NEJ-sekcio* Jacob Canisstraat 2, NL-6521 HL Nijmegen, tel.: (080) 22 26 95.
OOSTENDE *La Konko* Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, B-8400 Oostende, tel.: 0477/58 42 11 (GSM). – Raymond Wylleman, tel.: (059) 50 27 08.
ROESELARE zie KORTRIJK
ROTTERDAM J. Quispel, Maarland 4, NL-3075 JV Rotterdam, tel.: (010) 419 82 01. — *Merkurio* P. Schuil, Viskaarweg 145, NL-3192 DM Hoogvliet, tel.: (010) 416 14 49.
TERNEUZEN *Zeland-Flandruja Esperanto-Grupo* J. den Toonder, Axelsestraat 6, 4537 AJ Terneuzen.
TIELT zie KORTRIJK
TIENEN B. Boon, Merelhof 8, B-3300 Tienen, tel.: (016) 81 52 46.
TURNHOUT Daniel Van Herpe, Koningin Fabiolalaan 2, 2360 Oud-Turnhout, tel. (014) 45 13 29.
VOORBURG *Esperantogroep Voorburg*, M.H. Erasmus-van Zadelhoff, Laan van Oostenburg 40, NL-2271 AP Voorburg, tel. + fax: (070) 38635 29; E-mail: erasmusz@worldonline.nl.
WIJLRE *Esperantogrupo Marnolando*, Tienbundersweg 38, NL-6321 CR Wijlre, tel.: (043) 450 12 48.
ZAANDAM *Esperantocentrum* PB 433, NL-1500 EK Zaandam, tel.: (075) 616 69 31.

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond/Flandra Esperanto-Ligo Frankrijklei, 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00, Fax.: (03) 233 54 33. – Elektronisch adres: Esperanto@agoranet.be.
Vlaamse Esperanto Jongeren Vereniging/Flandra Esperanto Junulara Asocio p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00.
Esperanto-Nederland Arubastraat 12, NL-9715 RW Groningen, Nederland. Tel.: 00 31 50 577 59 54.
Hoofdkantoor van de Esperanto Wereld-Vereniging/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: 00 31 10 436 10 44.
Esperanto Scoutsvereniging/Skolta Esperanto-Ligo (SEL) Arie Bouman, Driesdreef 8, B-9030 Gent. Tel.: (09) 227 48 41.
Association pour l'Esperanto, p/a Marcel Delforge, rue des Glaciéres 16, B-6001 Charleroi (Marcinelle). Tel.: + fax: (071) 43 14 13. – Elektronisch adres: apesp@infonie.be.

Bestuursleden van FEL

Flory Witdoeckt (Voorzitter), Wittenonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14; Fax: (059) 80 23 42.
Johan Van Eenoo (Ondervoorzitter), Stationsstraat 27, 8380 Lissewege. Tel./Fax: (050) 55 07 12. E-mail: dancanto@agoranet.be.
Ivo Durwael (Secretaris), Paul Gilsonlaan 5, 2650 Edegem. Tel.: (03) 440 30 92. E-mail: ivo@fel.agoranet.be
Roland Rotsaert (Kassier), Visspaanstraat 97, 8000 Brugge. Tel.: (050) 33 00 04 E-mail: rotsaert@agoranet.be
Walter Vandenkieboom, Wittenonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14.
Eddy Raats, Volhardingsstraat 79, 2650 Edegem. Tel.: (03) 449 69 30. E-mail: eddy@agoranet.be
Edward Kusters, Eikenlei 15, 2930 Brasschaat. Tel.: (03) 645 46 60. E-mail: ekusters@innet.be